

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА,
КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*, ЗА V КЛАС (ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА
ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в V клас на прогимназиалния етап е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, които са предпоставка за запознаване на учениците със системата на съвременния български книжовен език и за развиване на техните комуникативни компетентности.

Във връзка с развиване на социокултурните компетентности тази учебна програма представя теми и дейности, насочени към запознаване с елементите на речевата ситуация и усвояване на умения за ориентиране в нея; към осмисляне на разликата между официално и неофициално общуване; към овладяване на знания за най-общите особености на текста; към прилагане на формули на речевия етикет.

По отношение на развиваните езикови компетентности учебната програма предлага теми и дейности, насочени към изучаване на основни езикови единици, което е предпоставка за овладяване на правоговорни, правописни и пунктуационни правила и за формиране на умения за тяхното прилагане. Въвеждат се минало свършено време и минало несвършено време на глагола; минало свършено деятелно причастие; минало несвършено деятелно причастие; предлог и наречие като неизменяеми части на речта; второстепенни части на изречението; представя се думата като единство от речниково и граматично значение. Задълбочават се и се разширяват знанията за местоименията.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

По отношение на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в V клас се предвижда усъвършенстване на уменията за уместно използване на формулите на речевия етикет, за представяне и самопредставяне. Развиват се уменията за разбиране на смисъла на текст при слушане и при четене с определена комуникативна цел, за създаване на текст: текст за представяне и текст за самопредставяне, план на текст, отговор на въпрос по житейски проблем.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея. Разпознава особеностите на официалното и на неофициалното общуване. Владее речевия етикет при публично общуване.

	Задава въпроси и дава отговори по поставена от него или по избрана от друг тема.
ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разсъждава, формулира твърдения по житейски въпрос и ги аргументира. Търси, извлича, подбира и използва информация от различни видове текст и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи. Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда. Познава видовете текст – описание, повествование, разсъждение. Разпознава разговорния, художествения и официално-деловия текст. Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика. Служи си с разнообразни синтактични конструкции и използва синонимни варианти според целта на общуване.

КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<i>Слушане</i> Умее да изслушва събеседника и да сравнява различни гледни точки при участие в диалог. Разбира смисъла на познат и на непознат текст при слушане с определена комуникативна задача. <i>Четене</i> Разбира смисъла на познат и на непознат текст при четене с определена комуникативна задача. Изработва план на текст с определена комуникативна задача. <i>Говорене</i> Спазва правилата на книжовния изговор. Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна цел. Участва в диалог, умее да оспори мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването. Създава в устна форма: - текст за представяне и текст за самопредставяне; - - отговор на житейски въпрос. <i>Писане</i> Планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава. Спазва изучените книжовни езикови правила. Има формирани правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика. Редактира текст. Създава в писмена форма: - текст за представяне и текст за самопредставяне, - план на текст, - отговор на житейски въпрос, включително и на електронни носители.
---	--

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
------	--	--------------

1. Езикът – средство за общуване	Познава строежа на езика (звукове/букви, думи, изречения, текст). Ориентира се в ситуацията на общуване, определяйки целта, предмета, участниците и условията на общуване включително и при електронно общуване.	речева ситуация – цел, предмет, участници, условия
2. Официално и неофициално общуване	Проявява адекватно речево поведение в публично общуване. Използва уместно формулите на речевия етикет включително и при електронно общуване. Поставя логическо ударение на подходящо място.	официално и неофициално общуване речев етикет логическо ударение
3. Текстът в общуването. Строеж на текста	Осмисля текста като средство за общуване. Умее да извлича информация от текст. Може да определя темата, подтемите (микротемите) и ключовите думи.	тема на текста подтеми в текста ключови думи в текста
4. Повествованието, описанието и разсъждението в текста	Разпознава повествованието, описанието и разсъждението в текста. Възприема, осмисля и обработва информация от описание, от повествование и от разсъждение в текст.	
5. Речниково и граматично значение на думата	Осмисля думата като единство от речниково и граматично значение. Правилно и целесъобразно използва многозначните думи според конкретния контекст. Уместно употребява думи в прякото и в преносното им значение. Умее да работи с тълковен речник, речник на чуждите думи.	граматично значение многозначност на думата контекст

6. Видове думи според речниковото им значение и звуковия им състав	Разпознава омоними. Уместно използва в речта си синоними и антоними. Коментира употребата на синоними, антоними и омоними в текст. Умее да работи със синонимен речник, с речник на антонимите.	омоними
7. Правопис и правоговор на думата в зависимост от нейния морфемен строеж	Определя, правилно изговаря и пише морфемите в думата. Умее да работи с правописен и с правоговорен речник.	морфема словообразователни морфemi и формообразователни морфemi
8. Звукови промени. Подвижно Ъ. Непостоянно Ъ	Правилно пише и изговаря думи с неударени гласни звукове, със струпване на съгласни звукове. Правилно изговаря и пише думи с непостоянно Ъ, с подвижно Ъ. Правилно изговаря и пише често употребявани думи и думи от терминологичната лексика.	подвижно Ъ непостоянно Ъ
9. Изменяеми части на речта. Местоимение	Разпознава изменяемите части на речта. Прави морфологичен анализ на съществително име, на прилагателно име, на числително име, на глагол. Правилно пише и изговаря частите на речта. Разпознава местоименията като заместващи и свързващи думи в изречението и в текста.	изменяеми части на речта морфологичен анализ
10. Лично местоимение. Възвратно лично местоимение	Разпознава личното и възвратното лично местоимение и определя граматичните им признаци. Правилно използва формите на личното и на възвратното лично местоимение.	възвратно лично местоимение

11. Притежателно местоимение. Възвратно притежателно местоимение	Разпознава притежателното местоимение и възвратното притежателно местоимение и определя граматичните им признаци. Използва местоименията като заместващи и свързващи думи; правилно ги изговаря и пише. Правилно употребява в речта си притежателното местоимение и възвратното притежателно местоимение.	притежателно местоимение възвратно притежателно местоимение
12. Време на глагола. Минало свършено време. Минало несвършено време.	Разпознава основната форма и спрежението на глагола. Разпознава и правилно образува формите на минало свършено и на минало несвършено време. Целесъобразно използва и съвместно употребява минало свършено и минало несвършено време при създаване на свой текст. Употребява правилно и уместно глаголните времена (сегашно време, минало свършено време, минало несвършено време и бъдеще време).	основна форма на глагола спрежение на глагола минало свършено време минало несвършено време
13. Нелични глаголни форми (причастия). Употреба на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие в текста.	Разпознава неличните глаголни форми в текст. Разпознава и образува минало свършено и минало несвършено деятелно причастие. Спазва особеностите в правописа и в правоговора на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие. Употребява правилно и уместно минало свършено и минало несвършено деятелно причастие в текст.	нелични глаголни форми (причастия) минало свършено деятелно причастие минало несвършено деятелно причастие
14. Неизменяеми части на речта. Наречие. Предлог	Разпознава наречието и предлога в изречението. Правилно и уместно употребява наречието и предлога в речевата практика. Прилага правописните и правоговорните правила при употреба на наречие и предлог.	неизменяеми части на речта наречие предлог

15. Главни части в простото изречение	Открива подлога и сказуемото в изречението. Умее да изразява подлога с различни части на речта – съществително име, прилагателно име, числително име, местоимение. Прилага правилото за членуване на подлога в изречението в писмен текст, който създава.	
16. Второстепенни части в простото изречение	Разпознава и осмисля функциите на допълнението, обстоятелственото пояснение и определението като второстепенни части в простото изречение, владее употребата им. Прилага правилото за членуване на второстепенните части в изречението в писмен текст, който създава. Прави синтактичен анализ на просто изречение.	допълнение обстоятелствено пояснение определение синтактичен анализ

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК* се предвиждат 17 часа върху следните теми:

Теми	Очаквани резултати	Нови понятия
Диалог. Представяне и самопредставяне	Участва в диалог в официална и в неофициална обстановка, като съобразява своите въпроси и отговори с тези на останалите участници в диалога. Умее да изслушва събеседника си и да оспорва мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването. Поставя логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел. Представя себе си и друг човек (включително и по електронен път) според правилата на речевия етикет.	

Отговор на житейски въпрос	Създава в устна и в писмена форма текст, в който изразява лична позиция по житейски проблем и подбира подходящи аргументи. Умее да композира и структурира текст – отговор на житейски въпрос, в определен обем и в съответствие с комуникативната цел. Използва езикови средства, подходящи за ситуацията на общуване. Редактира и оформя писмения текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне). При създаване на устен текст спазва правилата на правоговора и поставя логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел.	отговор на въпрос аргумент абзац
План на текст	Осмисля плана като средство за ориентиране в съдържанието и в структурата на текста. Умее да прави план на текст. Редактира и оформя план на текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне).	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в V клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	37%
За упражнения	44%
За преговор	6%
За обобщение	6%
За контролни и за класни работи	7%

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	50%
Оценки от класни работи	50 %

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Сравнява и осмисля речникови значения, синтактични конструкции от българския език и от изучавания чужд език. Използва познанията за езиковите единици и закономерности при усвояване на граматичната система на чуждия език.
Дигитална компетентност	Използва книги от електронни библиотеки и други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача. Използва мултимедия за представяне на резултати и продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Работи в библиотека. Планира работата си с помощта на справочни материали. Използва различни видове речници. Чете и предава на съучениците си информация, получена от различни източници, включително и електронни.
Социални и граждански компетентности	Умее да работи в екип при изпълнение на съвместни задачи. Разбира кодексите на поведение, приети в различните общества и среди, как и по какъв начин националната културна идентичност взаимодейства с европейската идентичност. Проявява толерантност и учтивост към събеседника, независимо от неговата социална, етническа и полова принадлежност. Съобразява се с другите участници в комуникативния акт. Проявява уважение към мнението на другите и използва подходящи паралингвистични средства (мимика, жест, поза). Проявява ценностна ориентация при интерпретиране на проблеми от различни текстове.

Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Използва познанията си по български език при анализ и коментар на художествени текстове, предвидени за изучаване по литература. Осъзнава ролята на езика в историческото развитие на българската общност и използва богатите му възможности за изразяване на различни чувства, за изказване на мнение и впечатление в разнообразни комуникативни ситуации. Проявява толерантност и уважение към културната различност.
--	---

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА,
КОМПОНЕНТ ЛИТЕРАТУРА ЗА V КЛАС (ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА
ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в V клас е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, свързани с митологията, с фолклора и с литературата и с изграждането на литературни и социокултурни компетентности на ученика.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с различаването на основните норми и ценности, характерни за традиционната общност, както и с разбирането на основни принципи и конфликти на митологичния и на фолклорния модел за света, проявени в словесни произведения. Тези културни специфики се очаква да бъдат съотнасяни с непосредствения жизнен опит на ученика.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са насочени към разчитането на изображения на света и човека в различни като културен произход и жанр текстове – с обяснения на жанрово специфичната им структура и с тълкуване на езиково специфичните им послания.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности в V клас са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика за културно изразяване и творчество.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ПО УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава основни ценности и норми на митокултурната (традиционната) общност. Определя в изучавани текстове проблеми и конфликти, специфични за митологичния и за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях. Разпознава по откъс от изучавано произведение неговия автор и (заглавието на) самото произведение. Свързва имена на герои от изучавано произведение с името на неговия автор и със заглавието на произведението. Свързва изучавано произведение с името на автора, с жанра, с имена на герои от произведението, със сюжета и мотивите му.

	Определя начини, по които (откъс от) конкретен фолклорен и литературен текст въздейства естетически, и се обосновава чрез примери от художествения изказ. Самостоятелно подбира четива и използва различни информационни източници, за да изпълни конкретна изследователска задача.
ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава характерни особености на пространството и времето в изучавани митологични и фолклорни текстове. Различава основни персонажи на мита и основни за фолклора герои и конфликти. Съпоставя различни митически версии за Сътворението/Началото на света и обяснява разликите помежду им. Тълкува образи на света в изучавани фолклорни текстове. Познава значението на следните жанрове на словесността: <i>мит, вълишебна (фолклорна) приказка</i>, разпознава техни жанрови характеристики и тълкува текстове на <i>легенда, вълишебна (фолклорна) приказка, народна песен</i> съобразно конкретните проявления на жанра. Познава значението на понятието <i>сюжет</i>. Съпоставя изучаван мит и изучавана легенда, разказващи за едно и също събитие, и обяснява сходства и различия помежду им. Съпоставя изучавани приказки на различни народи, обяснява сходства и различия помежду им и оценява значението им за културното многообразие. Обяснява отношения между герои в изучаван текст. Различава в приказните опозиционни двойки герои различни аспекти на фолклорния образ на човека. Различава в изучаван художествен текст приписване на специфично човешки характеристики на животно, на предметен или на природен обект и обяснява значението им за изграждането на смисъла на (откъс от) текста.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Създава в писмена форма трансформиращ преразказ с определена дидактическа задача. Създава в устна форма разказ по въображение с цел да изрази творчески представи, преживявания, чувства. Създава в писмена форма разказ по зададени опори – тема, начало и/или край, с цел да: изрази творчески представи, преживявания, чувства; заинтригува възприемателя с разказваната история. Анализира и критично оценява сполучливостта на свои или чужди (в устна или в писмена форма) според осъществяването на комуникативната им задача: разказ по въображение, трансформиращ преразказ, разказ по зададени опори – тема, начало и/или край. Спазва книжовни езикови правила.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I. Митологичен модел за света	Различава характерни особености на митологичния модел за света. Познава значението на понятието <i>мит</i> и разпознава негови характерни черти.	МИТ
I.1. Древногръцки мит за произхода на боговете (преразказан от Петър Кърджилев)	Идентифицира в древногръцки мит за произхода на боговете подобията, разликите и конфликтите между боговете и хората. Различава основни персонажи и характерни особености на пространството и времето в древногръцки мит за произхода на боговете. Намира и извлича информация от древногръцки мит за произхода на света/на боговете с оглед на конкретна изследователска задача.	
I.2. Библейски разказ за Началото на света (преразказан или откъс от „Битие“)	Идентифицира в библейски разказ за Началото на света подобията и разликите между Бог и човека. Различава основни персонажи и характерни особености на пространството и времето в библейски разказ за Началото на света. Намира и извлича информация от библейски разказ за Началото на света с оглед на конкретна изследователска задача.	
II. Фолклорен модел за света	Различава основни ценности и норми на традиционната общност, свързани с опозицията свое – чуждо. Съпоставя отношенията между човека и традиционната общност със своя опит. Различава характерни особености на фолклорния модел за света.	
II.1. „Господ и дяволът правят света“	Разпознава жанрови характеристики на легендата „Господ и дяволът правят света“. Тълкува легендата „Господ и дяволът правят света“ съобразно конкретните проявления на жанра. Съпоставя библейския разказ за Началото на света и легендата „Господ и дяволът правят света“ и обяснява сходства и разлики помежду им. Определя в „Господ и дяволът правят света“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	

II.2. „Тримата братя и златната ябълка“	Познава значението на понятието <i>вълшебна (фолклорна) приказка</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Тримата братя и златната ябълка“. Тълкува приказката „Тримата братя и златната ябълка“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Тримата братя и златната ябълка“ проблеми и конфликти, специфични	вълшебна (фолклорна) приказка сюжет
---	--	-------------------------------------

	за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях. Познава значението на понятието <i>сюжет</i>. Оценява завършека на приказката „Тримата братя и златната ябълка“ във връзка с нейния сюжет.	
II.3. „Златното момиче“	Различава характерни особености на пространството и времето в приказката „Златното момиче“. Различава в приказните опозиционни двойки герои от приказката „Златното момиче“ различни аспекти на фолклорния образ на човека. Тълкува приказката „Златното момиче“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Златното момиче“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	приказни опозиционни двойки герои
II.4. „Троица братя града граद्याх“ или II.4. „Слънце и Грозданка“	Разпознава жанрови характеристики на народна песен, проявени в „Троица братя града граद्याх“ или в „Слънце и Грозданка“. Тълкува народната песен „Троица братя града граद्याх“ или „Слънце и Грозданка“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Троица братя града граद्याх“ или в „Слънце и Грозданка“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	
II.5. Фолклорен/традиционен календар	Познава значението на понятието <i>ритуал</i> и на различаването делник – празник за фолклорната общност. Познава основни празници от фолклорния/традиционния календар: Коледа, Великден, Пасха, Курбан байрам, Гергьовден. Самостоятелно подбира четива и използва различни информационни източници, за да изпълни конкретна изследователска задача.	ритуал

III. Различни разкази за човека и света III. 1 „Хайдутѝ“ (Хр. Ботев)	Разпознава основни ценности и норми на традиционната общност и разбира тяхната трансформация в „Хайдутѝ“. Различава основни герои в „Хайдутѝ“ и тълкува постъпките им, съотнасяйки ги с основни ценности и норми на традиционната общност, както и с личния си опит. Разпознава образи на народната песен, изграждани в „Хайдутѝ“. Различава характерни особености на пространството и времето в „Хайдутѝ“.	
III.2. „Легенда за рома“ (откъсът с легендата от приказката, преразказана от Михаил Георгиев)	Различава основни герои и характерни особености на пространството и времето в „Легенда за рома“. Тълкува „Легенда за рома“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Легенда за рома“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	
III.3. „Главатарят, който искал да плени месечината“ /по преценка на преподавателя/	Обяснява значението на сюжета в приказката „Главатарят, който искал да плени месечината“. Тълкува приказката „Главатарят, който искал да плени месечината“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Главатарят, който искал да плени месечината“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	
III.4. „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“ (Ш. Перо)	Различава основни герои и характерни особености на пространството и времето в приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“. Обяснява значението на сюжета в приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“. Тълкува приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“ съобразно конкретните проявления на жанра. Различава в приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“ приписване на специфично човешки характеристики на животно и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста.	

III.5. „Грозното патенце“ (Х. Кр. Андерсен)	Различава основни герои и характерни особености на пространството и времето в приказката „Грозното патенце“. Тълкува приказката „Грозното патенце“ съобразно конкретните проявления на жанра. Оценява завършека на приказката „Грозното патенце“ във връзка с нейния сюжет и с личния си опит. Различава в приказката „Грозното патенце“ приписване на специфично човешки характеристики на животно и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста.	
III.6. Из „Похитителят на мълнии“ (Рик Риърдън): подбрани откъси от X глава	Различава в откъси от „Похитителят на мълнии“ характерни особености на вълшебната приказка и обяснява отношения между героите на творбата. Съпоставя откъси от „Похитителят на мълнии“ с древногръцки мит, с „Тримата братя и златната ябълка“ и/или с „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“, обяснява сходствата и различията между сюжетите им и оценява значението им за културното многообразие.	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *ЛИТЕРАТУРА* се предвиждат 17 часа върху следните теми:

За нови знания	37 %
За упражнения	44 %
За преговор	6%
За обобщение	6 %
За контролни и за класни работи	7 %

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
------	---	--------------

Трансформиращ преразказ	Създава в писмена форма трансформиращ преразказ с определена дидактическа задача. Спазва книжовни езикови правила.	трансформиращ преразказ
Разказ по въображение	Създава в устна и в писмена форма разказ по въображение с цел да изрази творчески представи, преживявания, чувства. Спазва правилата на книжовния изговор, а в писмена форма – книжовни езикови правила. Поставя логическо ударение на подходящо място.	
Разказ по зададени опори: тема; начало и/или край	Създава в писмена форма разказ по зададени опори с цел да: изрази творчески представи, преживявания, чувства; заинтригува възприемателя с разказваната история. Спазва книжовни езикови правила.	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в V клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Препоръчително разпределение на часовете:

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и на годишна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	50%
Оценки от класни работи	50 %

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставя превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество с различните видове преразказ като други форми на същото комуникативно умение. Съпоставя изучавани в часовете по литература текстове с текстове, изучавани в часовете по чужд език, въз основа на обща културна и/или жанрова принадлежност.
Дигитална компетентност	Представя теоретични знания например за сюжет, за персонажна система чрез дигитални средства. Използва мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Планира работата си с помощта на различни видове справочни материали. Използва книги от електронни библиотеки и от други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача.
Социални и граждански компетентности	Упражнява самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или на комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на силните и слабите си страни, на своя стил на учене.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Съпоставя и различава нормите и ценностите, валидни в традиционната, във фолклорната и в съвременните общности, регламентиращи/регулиращи взаимоотношенията между индивида и общността. Съпоставя и различава историческите, митическите и фолклорните разкази и образи на света, създадени от различни общности. Изразява впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален.

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА,
КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*, VI КЛАС
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в VI клас на прогимназиалния етап е свързано с овладяване на знания за системата на българския книжовен език и умения, развиващи комуникативните компетентности на обучаваните.

С цел развиване на социокултурните компетентности тази програма включва теми и дейности, насочени към овладяване на умения за извличане и обработване на информация от научни и от официално-делови текстове, представени в различни информационни източници; усъвършенстват се уменията за използване на информацията в различни комуникативни ситуации.

По отношение на развиваните езикови компетентности програмата предлага теми и дейности, свързани с овладяване на особености на научни и на официално-делови текстове. Разширяват се знанията за местоименията, за неличните глаголни форми и за системата на глаголните времена. Въвеждат се: променливо Я; еднородни части в простото изречение; сложно съчинено изречение; съюз, междуметие и частица.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

Във връзка с усъвършенстване на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в VI клас се развиват умения за аргументиране на мнение и за толерантно участие в диалог, изграждат се умения за създаване на следните видове текст: отговор на научен въпрос, обява, покана.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея. Търси, извлича, подбира и използва информация от различни видове текст (научен, официално-делови) и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи. Задава въпроси и дава отговори на поставени въпроси. Изразява твърдения и се аргументира. Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и извънучилищна среда.

ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Познава видовете текст – описание, повествование, разсъждение. Разпознава особеностите на научен текст, на обява и на покана. Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика. Служи си с разнообразни синтактични конструкции и използва синонимни варианти според целта на общуване.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<i>Слушане</i> Умее да изслушва мнения и да сравнява различни гледни точки при участие в диалог. Разбира смисъла на познат и на непознат текст при слушане с определена комуникативна задача. <i>Четене</i> Разбира смисъла на познат и на непознат текст при четене. Извлича, подбира, синтезира информация от урочна статия за изпълнение на определена комуникативна задача. <i>Говорене</i> Спазва правилата на книжовния изговор. Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна задача. Участва в диалог, умее да оспори мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването. Създава в устна форма: - обява, покана - отговор на научен въпрос. <i>Писане</i> Планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава. Спазва изучените книжовни езикови правила. Има формиранни правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика. Редактира текст. Създава в писмена форма: - обява, покана, - отговор на научен въпрос, включително и на електронни носители.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Текстът в научното общуване	Търси, извлича, подбира и синтезира информация от научен текст, включително от дигитален текст, за изпълнение на определена комуникативна задача. Разграничава структурните елементи на научния текст – теза, аргументи, изводи. Разпознава спецификата на урочната статия като научен текст. Различава описание, разсъждение, повествование в научен текст.	научен текст термини теза
2. Извличане и обработване на информация от урочна статия	Извлича, подбира, синтезира информация от урочна статия за изпълнение на определена комуникативна задача.	
3. Показателно местоимение	Разпознава показателното местоимение и определя граматичните му признаци. Използва в свой текст показателните местоимения като заместващи и свързващи думи; правилно ги изговаря и пише.	показателно местоимение
4. Въпросително местоимение	Разпознава въпросителните местоимения и определя граматичните им признаци. Разпознава въпросителните местоимения като свързващи думи в сложно изречение. Използва правилно формите на въпросителното местоимение.	въпросително местоимение

5. Относително местоимение. Отрицателно местоимение	Разпознава относителните местоимения и отрицателните местоимения; определя граматичните им признаци. Разпознава относителните местоимения като свързващи думи в сложно изречение. Използва правилно формите на относителното местоимение и на отрицателното местоимение.	относително местоимение отрицателно местоимение
6. Неопределително местоимение. Обобщително местоимение	Разпознава неопределителните местоимения и обобщителните местоимения; определя граматичните им признаци. Използва правилно формите на неопределителното местоимение и на обобщителното местоимение.	неопределително местоимение обобщително местоимение
7. Звукови промени в думата. Променливо Я	Спазва правилото за променливо Я. Познава условия, при които правилото за променливо Я не е в сила. Правилно изговаря и пише често употребявани думи и думи от терминологичната лексика.	променливо Я
8. Сегашно деятелно причастие. Минало страдателно причастие	Разпознава и образува сегашно деятелно и минало страдателно причастие. Спазва особеностите в правописа, в правописа и в употребата на сегашно деятелно и на минало страдателно причастие.	сегашно деятелно причастие минало страдателно причастие
9. Деепричастие	Разпознава и образува деепричастие. Спазва особеностите в правописа на деепричастие и го използва правилно и уместно.	Деепричастие

10. Минало неопределено време	Разпознава и образува формите за минало неопределено време. Уместно употребява форми за минало неопределено време съобразно ситуацията на общуване.	минало неопределено време
11. Минало предварително време	Разпознава и образува формите за минало предварително време. Уместно употребява форми за минало предварително време в зависимост от ситуацията на общуване.	минало предварително време
12. Бъдеще време в миналото	Разпознава и образува формите за бъдеще време в миналото. Уместно употребява форми за бъдеще време в миналото съобразно ситуацията на общуване.	бъдеще време в миналото
13. Съюз. Междуметие. Частица	Разпознава съюзи, междуметия и частици в изречение. Уместно употребява съюзи, междуметия и частици в речевата практика. Владее правописа на съюзи, междуметия и частици.	съюз междуметие частица
14. Еднородни части в простото изречение	Разпознава еднородни части в простото изречение. Прилага пунктуационните правила при употреба на еднородни части. Уместно използва еднородни части в текст, който създава.	еднородни части
15. Сложно съчинено изречение	Разпознава съчинителни връзки в сложното изречение. Правилно оформя пунктуационно и използва уместно сложни съчинени изречения в текст, който създава.	съчинителна връзка безсъюзно свързване съюзно свързване сложно съчинено изречение

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК* се предвиждат 17 часа върху следните теми:

Теми	Очаквани резултати	Нови понятия
------	--------------------	--------------

Отговор на научен въпрос	Извлича, подбира, синтезира информация от научен текст, включително от дигитален текст, за изпълнение на определена комуникативна задача. Създава в устна и в писмена форма текст – отговор на научен въпрос, в определен обем и в съответствие с комуникативната цел, като спазва книжовните езикови правила.	
Обява и покана	Обработва информация и я представя синтезирано във връзка с факти, събития, личности в зависимост от комуникативната задача. Предава информация в устна и в писмена форма чрез обява и покана, включително и по електронен път. Спазва изучените книжовни езикови правила.	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА** в VI клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	44%
За упражнения	37%
За преговор	6%
За обобщение	6%
За контролни и за класни работи	7%

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и на годишна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания. Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	50 %
Оценки от класни работи	50%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Разпознава и сравнява езикови факти и закономерности (фонетични, лексикални, синтактични, морфологични) от българския език и от изучавания чужд език. Използва познанията за езиковите единици и закономерности при усвояване на системата на чуждия език. Прави справка за значението на думи в двуезични речници.
Дигитална компетентност	Използва книги от електронни библиотеки и други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача. Извлича, съхранява, представя и обменя информация с помощта на електронни средства. Използва мултимедия, когато представя резултати и продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Работи в библиотека. Използва различни видове справочни материали и речници. Извлича и обменя информация, получена от различни източници, включително и електронни. Възприема научни текстове и формулира отговори в съответствие с учебната ситуация. Използва и съставя план на научен текст. Извлича съществена информация от урочна статия.
Социални и граждански компетентности	Умее да работи в екип при изпълнение на съвместни задачи. Проявява толерантност и учтивост към събеседника, независимо от неговата социална, етническа и полова принадлежност. Съобразява се с другите участници в комуникативната ситуация, проявява уважение към мнението им и използва подходящи паралингвистични средства (мимика, жест, поза). Проявява ценностна ориентация при интерпретиране на проблеми от различни текстове.

Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Използва познанията си по български език при анализ и коментар на художествени текстове, предвидени за изучаване по литература. Осъзнава ролята на езика в историческото развитие на българската общност и използва богатите му възможности за изразяване на различни чувства, за изказване на мнение и на впечатление в разнообразни комуникативни ситуации. Проявява толерантност и уважение към културната различност на други етнически общности.
--	--

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА,
КОМПОНЕНТ *ЛИТЕРАТУРА*, ЗА VI КЛАС (ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА
ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в VI клас е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, свързани с литературата и с изграждането на литературни и социокултурни компетентности на ученика. Като задължителни за изучаване се предлагат осем текста от български автори и четири – от световната литература, които са създавани в различни литературни епохи, като така се цели постигане на равноправен диалог между националната и другите култури.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с разчитането на художествените произведения като интерпретиращи от различни гледни точки норми, ценности, проблеми, конфликти, характерни и за съвременната епоха, както и съотнасянето им с непосредствения жизнен опит на ученика, а също и с отношенията автор – текст – читател .

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са свързани с разчитането на изображения на света и човека в различни като културен произход и жанр текстове – с обяснения на жанрово специфичната им структура и с тълкуване на езиково специфичните им послания, като се разчита на обогатяване на компетентностите от предходните години не само екстензивно, чрез усвояване на ново учебно съдържание, но и интензивно, чрез диференциране на вече усвоени знания, умения и нагласи чрез използването им в нови ситуации. Литературните компетентности може да се изграждат на базата на посочените в програмата творби и на други тематично близки текстове по избор на учителя.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности в VI клас са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за културно изразяване и творчество, за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика, развивани чрез обогатяване жанровия репертоар на създаваните от учениците речеви продукти, както и с по-нататъшното култивиране на читателя с уверена и самостоятелна преценка на четивата.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
-----------------------------	----------------------------

СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Съпоставя мястото на индивида в различни общности в съвременността (семейството, неформални и формални групи), идентифицира (потенциални) конфликти между тях и обосновава своя позиция по проблема за предотвратяването или за разрешаването им.
	Свързва примери за проблеми и конфликти от изучавани литературни текстове с лични идеи, за да обоснове собствена гледна точка. Разпознава по откъс от изучавано произведение неговия автор и (заглавието на) самото произведение. Свързва имена на герои от изучавано произведение с името на неговия автор и със заглавието на произведението. Свързва изучавано произведение с името на автора, с жанра и с имена на герои от произведението и с интерпретирани в него мотиви. Определя начини, по които (откъс от) художествен текст въздейства естетически, и се обосновава чрез примери от художествения изказ. Определя начини, по които (откъс от) изучаван художествен текст утвърждава своите идеи и ценности и/или отрича други, и се обосновава чрез примери от художествения изказ. Избира четива самостоятелно, като прилага поне два критерия: автор, издател, анотация, критическа оценка, публична или препоръка от приятел и др. Аргументира читателския си избор.

ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава и тълкува в изучавани повествователни литературни текстове действията и развитието на героите в сюжета. Различава и тълкува в изучавани поетически литературни текстове преживявания, настроения, състояния на героя. Тълкува конкретни (откъси от) текстове съобразно жанровите им характеристики. Познава значението на следните понятия: <i>повествовател, пейзаж, мотив, характеристика на герой</i>. Обяснява функциите на повествователя за изобразяването на човека и света в изучавани повествователни текстове. Обяснява мотивацията на герой в изучаван дълъг повествователен текст. Обяснява функциите на пейзажа за изобразяването на човека и света в изучавани художествени текстове. Обяснява значенията на конкретен мотив за тематично-смысловото и/или сюжетното развитие в изучаван художествен текст. Обяснява значенията на характеристика на герой в изучаван художествен текст. Различава в художествен текст словосъчетания, в които поне една от думите е употребена с пряко значение, а другата/другите – с преносно, и обяснява значението им за изграждането на смисъла на фразата и/или текста. Различава в художествен текст отклонения от обичайния за българската реч словоред и обяснява значението им за изграждането на смисъла на фразата и/или на текста.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Създава в устна и в писмена форма характеристика на герой с цел да: обясни мотивацията на героя за неговите действия и/или неговата сюжетна роля; изрази естетическата си представа за героя. Създава в устна форма описание на пейзаж в художествен текст с цел да: изрази естетическата си
	представа за описваните елементи; предизвика у слушателя естетическо преживяване от художественото описание. Създава в писмена форма сбит преразказ с цел да информира някого за сюжета и за героите на текста. Анализира и критично оценява сполучливостта на свои или чужди (в устна или писмена форма) според осъществяването на комуникативната им задача: характеристика на герой, описание на пейзаж в художествен текст, сбит преразказ. Спазва книжовни езикови правила.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
------	--	--------------

Световите на човека I. Човекът и природата I. 1. Хубава си, моя горо“ (Л. Каравелов)	Различава и тълкува в „Хубава си, моя горо“ преживявания, настроения, състояния на героя. Различава в „Хубава си, моя горо“ словосъчетания, в които поне една от думите е употребена с пряко значение, а другата/другите – с преносно, и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста.	
I. 2. „Отечество любезно, как хубаво си ти!“ (Ив. Вазов)	Различава в „Отечество любезно, как хубаво си ти!“ преживявания, настроения, състояния на героя и ги тълкува. Различава в „Отечество любезно, как хубаво си ти!“ словосъчетания, в които поне една от думите е употребена с пряко значение, а другата/другите – с преносно, и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста. Различава в „Отечество любезно, как хубаво си ти!“ отклонения от обичайния за българската реч словоред и обяснява значението им за изграждането на смисъла на фразата и/или на текста.	
I. 3. Из „Моето семейство и други животни“ (Дж. Даръл): подбрани откъси от IV глава или I.3. „Насред полето седна Планината“ (Ем. Дикинсън)	Различава и тълкува в откъси от „Моето семейство и други животни“ действията и развитието на героите в сюжета. Обяснява мотивацията на герой чрез сюжета в откъси от „Моето семейство и други животни“. или Различава и тълкува в „Насред полето седна Планината“ преживявания, настроения, състояния, свързани с изображението на природата и осмислянето ѝ от човека. Различава в „Насред полето седна Планината“ словосъчетания, в които поне една от думите е употребена с пряко значение, а другата/другите – с преносно, и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста.	
II. Човекът и изкуството II. 1. „Косачи“ (Елин Пелин)	Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Косачи“. Различава и тълкува в „Косачи“ действията и развитието на герой в сюжета. Обяснява мотивацията на герой в „Косачи“. Познава значението на понятието повествовател. Обяснява функциите на повествователя за изобразяването на човека и света в „Косачи“. Познава значението на понятието пейзаж. Обяснява функциите на пейзажа за изобразяването на човека и света в „Косачи“.	повествовател пейзаж

II. 2. „Художник“ (В. Ханчев)	Различава и тълкува в „Художник“ преживявания, настроения, състояния на героя. Различава в „Художник“ словосъчетания, в които поне една от думите е употребена с пряко значение, а другата/другите – с преносно, и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста.	
II. 3. Из „Под игото“ (Ив. Вазов): главата „Представлението“	Различава и тълкува в главата „Представлението“ от „Под игото“ действията и развитието и/или разкриването на героите в сюжета. Обяснява мотивацията на герой в главата „Представлението“ от „Под игото“. Обяснява функциите на повествователя за изобразяването на човека и света в главата „Представлението“ от „Под игото“. Свързва примери за проблеми и конфликти от главата „Представлението“ от „Под игото“ с лични идеи, за да обоснове собствена гледна точка.	
III. Човекът и другите III. 1. Из „Под игото“ (Ив. Вазов): главата „Радини вълнения“	Различава и тълкува в главата „Радини вълнения“ от „Под игото“ действията и развитието и/или разкриването на героите в сюжета. Обяснява мотивацията на герой в главата „Радини вълнения“ от „Под игото“. Обяснява значенията на характеристика на герой в главата „Радини вълнения“ от „Под игото“. Обяснява функциите на повествователя за изобразяването на човека и света в главата „Радини вълнения“ от „Под игото“. Идентифицира конфликти между общности в главата „Радини вълнения“ от „Под игото“ и обосновава своя позиция по проблема за предотвратяването или за разрешаването им. Свързва примери за проблеми и конфликти от главата „Радини вълнения“ от „Под игото“ с лични идеи, за да обоснове собствена гледна точка.	характеристика на герой
III. 2. Из „Принцът и просякът“ (М. Твен): I. и III глава	Различава и тълкува в откъси от „Принцът и просякът“ действията и развитието на героите в сюжета. Обяснява мотивацията на герой в „Принцът и просякът“. Обяснява значенията на характеристика на герой в „Принцът и просякът“.	

III. 3. „Братчетата на Гаврош“ (Хр. Смирненски)	Различава в „Братчетата на Гаврош“ и тълкува преживявания, настроения, състояния на героя. Познава значението на понятието мотив. Обяснява значенията на конкретен мотив за тематично-смысловото развитие в „Братчетата на Гаврош“. Различава в „Братчетата на Гаврош“ словосъчетания, в които поне една от думите е употребена с пряко значение, а другата/другите – с преносно, и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста. Различава в „Братчетата на Гаврош“ отклонения от обичайния за българската реч словоред и обяснява значението им за изграждането на смисъла на фразата и/или на текста.	мотив
III. 4. „Серафим“ (Й. Йовков)	Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Серафим“. Различава и тълкува в „Серафим“ действията и разкриването на героите в сюжета. Обяснява значенията на характеристика на герой в „Серафим“. Обяснява функциите на повествователя за изобразяването на човека и света в „Серафим“.	
III. 5. Из „Автобиография“ (Бр. Нушич): „Урок по география“ или III. 5. Из „Автобиография“ (Бр. Нушич): „В училище“	Различава и тълкува в откъса от „Автобиография“ действията и развитието на героите в сюжета. Обяснява функциите на повествователя за изобразяването на човека и света в откъса от „Автобиография“. Обяснява значенията на характеристика на герой в откъса от „Автобиография“.	
III. 6. Из „Малкият принц“ (Екзюпери): част XXI	Различава и тълкува в част XXI от „Малкият принц“ действията и развитието на героите в сюжета. Обяснява мотивацията на герой в част XXI от „Малкият принц“. Обяснява функциите на пейзажа за изобразяването на човека и света в част XXI от „Малкият принц“. Обяснява функциите на повествователя за изобразяването на човека и света в „Малкият принц“.	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *ЛИТЕРАТУРА* се предвиждат 17 часа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Характеристика на герой	Създава в устна и в писмена форма характеристика на герой с цел да: обясни на събеседник мотивацията на героя за неговите действия и/или неговата сюжетна роля; изрази естетическата си представа за героя. Спазва книжовни езикови правила.	
Описание на пейзаж в художествен текст	Създава в устна и в писмена форма описание на пейзаж в художествен текст с цел да: изрази естетическата си представа за описваните елементи; предизвика у слушателя естетическо преживяване, подобно на породеното от непосредственото общуване с художественото описание. Спазва книжовни езикови правила.	
Сбит преразказ	Създава в писмена форма сбит преразказ с цел да информира някого, който няма достъп до текста, за сюжета и за героите на текста. Спазва книжовни езикови правила.	сбит преразказ

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА** в VI клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	44 %
За упражнения	37 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %

За контролни и за класни работи	7 %
---------------------------------	-----

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и на годишна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	50 %
Оценки от контролни и от класни работи	50%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставяне на превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество със сбития преразказ като друга форма на същото комуникативно умение. Съпоставяне на изучавани в часовете по литература текстове с текстове, изучавани в часовете по чужд език, въз основа на общи мотиви и/или обща жанрова принадлежност.
Математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите	Схематично представяне на теоретични знания, например за характеристика на герой, за развитие на мотив. Съпоставяне между обяснението на природни явления и на градивни елементи на текста и различаване на обяснение от тълкуване, на разпознаване от разбиране, на доказване от убеждаване, на факт от мнение.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача, както и за намиране на допълнителна информация по относително сложен проблем. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.

Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Съпоставяне и различаване на нормите и ценностите, валидни в различните общности в епохата на модерността, регулиращи взаимоотношенията между индивида и общността. Съпоставяне и различаване на историческите и литературните разкази за и образи на света, създадени от различни автори.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Изразяване на впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален. Превод от един език на друг, например „рисуване с думи“ на визуално изображение и обратно – визуално изобразяване на пейзаж в художествен текст, музикална илюстрация на литературен мотив и др.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА VII КЛАС
КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

В обучението по български език в VII клас на прогимназиалния етап продължава овладяването на базисни знания, умения и отношения, предпоставка за запознаване на учениците със системата на съвременния български книжовен език и за развиване на тяхната комуникативна компетентност.

Във връзка с развиване на социокултурните компетентности учебната програма представя теми и дейности, насочени към овладяване на умения да се извлича и да се подбира информация от медийни и от художествени текстове (вкл. и от дигитален текст) за изпълняване на комуникативни задачи.

По отношение на развиваните езикови компетентности учебната програма предлага теми и дейности, насочени към осмисляне на: особености, които имат текстовете в масовата комуникация и художествените текстове; системата на глаголните наклонения и преизказните глаголни форми; същността и употребата на сложното съставно изречение и на сложното смесено изречение; начините за предаване на чужда реч в текста.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

Темите и дейностите, основа за развиване на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в VII клас, са насочени към изграждане на умения за участие в дискусия, за редактиране на текст и за създаване на отговор на нравствен въпрос.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея. Разпознава текстовете според сферата на общуване. Търси, извлича и подбира информация от различни видове текст и от различни

	информационни източници. Използва информацията за решаване на определени комуникативни задачи. Задава въпроси и дава отговори по поставена от друг или по избрана от него тема. Изразява твърдения и се аргументира. Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда.
ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разпознава особености на медийния и на художествения текст. Познава и прилага книжовни езикови правила. Открива и редактира езикови грешки. Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика. Служи си с разнообразни синтактични конструкции и използва синонимни варианти според целта на общуване.

КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<i>Слушане</i> Умее да изслушва мнения и да сравнява различни гледни точки при участие в дискусия. Разбира смисъла на познат и на непознат текст при слушане с определена комуникативна задача. <i>Четене</i> Разбира смисъла на познат и на непознат текст при четене. Изработва план на текст с определена комуникативна задача. <i>Говорене</i> Участва в дискусия, умее да оспори мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването. Спазва правилата на книжовния изговор. Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна цел. Създава в устна форма: - изказване (при участие в дискусия) - отговор на нравствен въпрос <i>Писане</i> Планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава. Спазва книжовни езикови правила. Има формирани правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика. Редактира текст. Създава в писмена форма отговор на нравствен въпрос, включително и в електронна форма.
------------------------------	--

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Текстът в масовата комуникация	Характеризира ситуацията на общуване в масовата комуникация. Разпознава интервю, репортаж и информационна бележка като медийни текстове.	средства за масова комуникация интервю репортаж информационна бележка

2. Извличане и обработване на информация от медиен текст	Търси, извлича, подбира, анализира, синтезира информация от различни медийни текстове (вкл. и от дигитален текст) при изпълнение на определена комуникативна задача.	
3. Художествен текст	Търси, извлича, подбира, анализира информация от художествен текст (вкл. и от дигитален текст) за изпълнение на определена комуникативна задача.	
4. Думата като лексикално средство в текста	Разпознава неутрална и експресивна лексика в текст. Използва изразните възможности на думите в речевата практика. Използва различни източници, включително и дигитални текстове, за обогатяване на речника с нови думи и с нови значения на познати думи. Обяснява значението на експресивна лексика в художествен и в медиен текст.	неутрална лексика експресивна лексика
5. Думата в речниковия състав на българския език	Разпознава домашни думи и чужди думи (чуждици и заемки); остарели думи. Обяснява значението на чужди думи и на остарели думи в текст. Умее да прави справка с речник на чуждите думи.	речников състав на езика домашни думи чужди думи (чуждици и заемки)
6. Звукови промени в думата	Обяснява случаи на несъответствие между изговор и правопис. Изговаря и пише домашни и чужди думи според правоговорните и правописните правила. Правилно изговаря и пише думи от терминологичната лексика.	

7. Наклонение на глагола	Познава спецификата на наклонението като начин за изразяване на отношение на говорещото лице към глаголното действие. Разпознава и правилно образува форми на изявително наклонение, на условно наклонение и на повелително наклонение. Умее да използва изразните възможности на видовете наклонения в текст според целта на общуване.	наклонение на глагола изявително наклонение условно наклонение повелително наклонение
8. Преизказни глаголни форми	Разпознава преизказни глаголни форми в текст. Уместно употребява преизказни глаголни форми в зависимост от ситуацията на общуване.	преизказни глаголни форми
9. Съвместна употреба на глаголни времена и наклонения	Тълкува съвместната употреба на глаголни времена и наклонения в художествен текст. Умее правилно съвместно да използва глаголни времена и наклонения в речевата практика.	
10. Съставно сказуемо	Разпознава съставно сказуемо в изречение. Правилно образува и използва съставно сказуемо в речевата практика.	съставно сказуемо
11. Обособени части в простото изречение	Разпознава обособени части в изречението. Познава синонимни варианти на обособените части; правилно и целесъобразно ги използва в речевата практика. Прилага пунктуационните правила при употреба на обособени части.	обособени части
12. Сложно съставно изречение	Разпознава подчинителни връзки в сложното изречение. Разпознава сложно съставно изречение.	подчинителна връзка сложно съставно изречение

	Разпознава главно и подчинено изречение в сложното съставно изречение. Уместно използва сложни съставни изречения в речевата практика. Използва различни подчинителни връзки в сложното съставно изречение според целта на общуване.	главно и подчинено изречение
13. Сложно смесено изречение	Разграничава съчинителни от подчинителни връзки в сложното смесено изречение. Разпознава сложно смесено изречение. Уместно употребява сложни смесени изречения в речевата практика. Служи си с разнообразни синтактични конструкции и използва синонимни варианти според целта на общуване.	сложно смесено изречение
14. Пряко, непряко и полупряко предаване на чужда реч	Познава правилата за пряко, непряко и полупряко предаване на чужда реч в текст. Познава начини за цитиране и тяхното правописно и пунктуационно оформяне. Използва правилно и уместно цитиране, непряко и полупряко предаване на чужда реч в текстове, които създава.	цитат полупряка реч

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК** се предвиждат 18 часа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
------	--	--------------

Дискусия	Ориентира се в темата на дискусията. Участва в дискусия, като организира логически и аргументирано изказванията си; умее да оспори мнение, като проявява толерантност и учтивост към събеседниците. Спазва правоговорните изисквания; съобразява интонацията и силата на гласа си с конкретната речева ситуация. Поставя логическото ударение на подходящите места.	дискусия
Редактиране на текст	Познава и използва различни начини за редактиране на текст, за да постигне правилност и уместност на изказа. Спазва изучените книжовни езикови правила.	
Отговор на нравствен въпрос	Създава текст, в който тълкува и анализира същността на нравствен въпрос, за да аргументира собствена позиция във връзка с проблема. Съставя план на текста. Структурира и композира текст в съответствие с комуникативната цел. Спазва изучените книжовни езикови правила.	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в VII клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	44 %
За упражнения	37 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %

За контролни и за класни работи	7 %
---------------------------------	-----

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и на годишна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания. Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	50 %
Оценки от контролни и от класни работи	50%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Уменията за анализ на езикови факти и закономерности (фонетични, лексикални, синтактични, морфологични) са основа за изграждане на комуникативни умения при обучението по изучавани чужди езици. Чрез паралели между езиковите структури на българския и на изучавания чужд език се създава основа за овладяване на структурата и на употребата на съответния чужд език.
Дигитална компетентност	Чрез работа с медийни и с художествени текстове, осигурени посредством електронни средства, и при използване на електронно базирани информационни източници (например бази данни с ученически текстове) се осигуряват възможности за развиване на дигиталните компетентности на учениците в обучението по български език.
Умения за учене	Уменията за извличане, осмисляне и обработване на информация от медийни текстове помагат за възприемане и за интерпретация на факти и закономерности в обучението по другите учебни предмети.
Социални и граждански компетентности	Чрез работа върху проблеми, интерпретирани в медийни текстове, се създават предпоставки за развиване на важни граждански умения на учениците: да общуват на обществени места и в институции; критически да осмислят обстоятелствата при решаване на обществено значими проблеми; да проявяват толерантно отношение към различията в обществената среда – напр. социалните, етническите, междуполовите.

Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Използва познанията си по български език при анализ и коментар на художествените текстове, предвидени за изучаване по литература. В литературното обучение приложение намират и уменията за цитиране. Осъзнава ролята на езика в историческото развитие на българската общност и използва богатите му възможности за изразяване на различни чувства, за изказване на мнение и на впечатление в разнообразни комуникативни ситуации. Проявява толерантност и уважение към културната различност на други етнически общности.
--	--

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА VII КЛАС
КОМПОНЕНТ *ЛИТЕРАТУРА*
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в VII клас е насочено към овладяване на диференцирани знания, умения и отношения, свързани с литературата и с изграждането на литературни и социокултурни компетентности на ученика. В сравнение с VI клас съотношението между задължителните за изучаване литературни творби от български и от чужди автори е подчертано различно. Тъй като със VII клас завършва основната образователна степен, акцентът е върху българската литература, като избраните от нея текстове водят интензивен и нерядко напрегнат диалог помежду си. С други думи, тук културното многообразие и разноречие се представя като вътрешно, в рамките на националната култура.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с разчитането на художествените произведения като интерпретиращи от различни гледни точки норми, ценности, проблеми, конфликти, характерни и за съвременната епоха, както и със съотнасянето им с непосредствения жизнен опит на ученика. Акцент се поставя върху изграждането на граждански и обществени компетентности. Очакваните резултати в тази област са свързани и с отношенията автор – текст – читател, като фокусът е ориентиран към оценъчните умения на изграждащия се автономен читател.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са свързани с разчитането на изображения на света и човека в различни като културен произход и жанр текстове – с обяснения на жанрово специфичната им структура и с тълкуване на езиково специфичните им послания. Култивирането на литературно компетентния читател продължава чрез формирането на умения за тълкуване на диалогизиращи и нерядко полемизиращи помежду си текстове.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за културно изразяване и творчество, за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика, развивани чрез обогатяване на жанровия репертоар на създаваните от учениците речеви продукти.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ	Различава основни ценности и норми на етническата национална общност и на гражданската национална общност.

КОМПЕТЕНТНОСТИ	Съпоставя свои ценности с ценности на принадлежащия към етническата национална общност човек и
	оценява значенията им в съответния социокултурен контекст. Идентифицира интерпретирани в литературни текстове проблеми и конфликти, свързва примери за такива проблеми и конфликти с лични идеи, за да обоснове лична гледна точка. Разпознава по откъс от изучено произведение неговия автор и (заглавието на) самото произведение. Свързва имена на герои от изучено произведение с името на неговия автор и със заглавието на произведението. Свързва изучено произведение с името на автора, с жанра и с имена на герои от произведението. Свързва изучено произведение с интерпретирани в него мотиви. Определя начини, по които (откъс от) конкретен литературен текст въздейства естетически, и се обосновава чрез примери от художествения изказ. Открива в книжни и уеб базирани източници данни/факти, тълкувания на данни/факти и илюстративен материал, за да изпълни конкретна изследователска задача, свързана например с творческата история, с историческите и/или авторовобиографичните обстоятелства на написването, с историята на четене, с издателската история на изучаван текст. Избира книжни и уеб базирани източници за изпълнение на конкретна изследователска задача.

ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава и тълкува в изучавани повествователни литературни текстове действията и развитието на героите в сюжета. Различава и тълкува в изучавани поетически литературни текстове преживявания, настроения, състояния на героя. Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа и тълкува изучавани разкази съобразно конкретните проявления на жанра. Познава значението на понятията <i>повест, ода, елегия, балада</i> и разпознава техни жанрови характеристики. Тълкува (откъси от) изучавана <i>повест, ода, елегия, балада</i> съобразно конкретните проявления на жанра. Познава значението на понятията <i>композиция, лирически говорител, лирически герой</i> и обяснява техните функции за изграждането на образа на човека и света в изучавани литературни текстове. Обяснява значението на сюжета в повествователни текстове. Оценява завършека на дълъг повествователен текст във връзка с неговия сюжет. Подрежда събитията от фабулата на изучавано произведение според сюжета му. Обяснява отношенията между началото и края на изучавани литературни текстове от различни жанрове и оценява значението им за завършеността на текста. Тълкува смисъла на изречение от изучаван дълъг повествователен текст в повествователния контекст. Различава необичайно струпване на думи със сходен звуков и/или морфемен състав в относително кратък откъс от художествен текст и обяснява значението му за изграждането на смисъла на (откъса от) текста.
	Различава в художествен текст нарушения на граматичните норми и/или и обяснява значението им за изграждането на смисъла на (откъс от) текста. Различава в контекста на художествения текст двузначни/двусмислени думи и изрази и обяснява значението им за изграждането на смисъла на (откъс от) текста.
КОМУНИКАТИВНИ	Създава в устна форма описание на предметна обстановка в художествен текст с цел да: изрази естетическата си представа за описваните елементи; предизвика у слушателя естетическо

КОМПЕТЕНТНОСТИ	преживяване, подобно на породеното от непосредственото общуване с художественото описание. Създава в писмена форма кратък отговор на литературен въпрос с цел да обоснове разбирането си за поставения под въпрос текстов елемент. Създава в устна и в писмена форма разказ по преживяно с цел да: изрази творчески действителни преживявания, чувства и оцени важноста на това изразяване; заинтригува възприемателя с разказваната история. Анализира и критично оценява сполучливостта на свои или чужди (в устна или в писмена форма) според осъществяването на комуникативната им задача: описание на предметна обстановка в художествен текст, кратък отговор на литературен въпрос, разказ по преживяно. Спазва книжовни езикови правила.
----------------	--

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I. Българинът във възрожденския свят I.1. „Стани, стани, юнак балкански“ и „Вятър ечи, Балкан стене“ (Д. Чинтулов)	Различава основни ценности и норми на българина във възрожденския свят. Съпоставя свои ценности с ценности на българина във възрожденския свят и оценява значенията им в съответния социокултурен контекст. Познава значението на понятието <i>лирически говорител</i>. Обяснява функциите на лирическия говорител за изграждането на образа на света и човека в „Стани, стани, юнак балкански“ и във „Вятър ечи, Балкан стене“.	лирически говорител
I.2. „На прощаване в 1868 г.“ (Хр. Ботев)	Познава значението на понятието <i>лирически герой</i>. Различава и тълкува в „На прощаване в 1868 г.“ преживявания, настроения, състояния на героя. Обяснява функциите на лирическия герой в „На прощаване в 1868 г.“ за смисловото изграждане на текста.	лирически герой

I.3. Из „Немили-недраги“ (Ив. Вазов): I, II, III, V, X глава, епilog.	Познава значението на понятието <i>повест</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Немили-недраги“. Различава и тълкува в откъсите от „Немили-недраги“ действията и развитието на героите в сюжета. Обяснява функциите на предметната обстановка за изграждането на образа на човека и света в откъсите от „Немили-недраги“.	повест
I.4. „Една българка“ (Ив. Вазов)	Познава значението на понятието <i>композиция</i>. Обяснява отношенията между началото и края на разказа „Една българка“ и оценява значението им за завършеността на текста. Обяснява значението на сюжета в разказа „Една българка“. Различава и тълкува в „Една българка“ действията и развитието на героите в сюжета. Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа „Една българка“.	композиция
I.5. „Опълченците на Шипка“ (Ив. Вазов)	Познава значението на понятието <i>ода</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Опълченците на Шипка“. Различава и тълкува в „Опълченците на Шипка“ преживявания, настроения, състояния на героя. Обяснява функциите на лирическия говорител за изграждането на образа на света и човека в „Опълченците на Шипка“.	ода
I.6. „Българският език“ (Ив. Вазов)	Разпознава жанрови характеристики на одата, проявени в „Българският език“. Различава и тълкува в „Българският език“ преживявания, настроения, състояния на героя. Обяснява функциите на лирическия говорител за изграждането на образа на света и човека в „Българският език“. Идентифицира интерпретирани в „Българският език“ проблеми и конфликти, съпоставя ги със съвременността и ги свързва с лични идеи, за да обоснове своя гледна точка.	

II. Човекът в обществото – норми, ценности и конфликти II.1. Из „До Чикаго и назад“ (Ал. Константинов) – (откъсът от „Вие трябва да сте били на Пловдивското изложение и знаете големия павилион?“ до „На г. Айвазияна търговията отиваше твърде зле, според думите му, но той имаше надежда да разпродаде повечко „рядкости“ в последните два месеца, септември и октомври, когато след летния сезон по-заможните американци ще посетят изложението.“); Из „Бай Ганьо. Невероятни разкази за един съвременен българин“: „Бай Ганьо пътува“ (Ал. Константинов)	Различава основни ценности и норми на човека в обществото. Съпоставя ценности на човека в обществото и оценява значенията им в съответния социокултурен контекст. Различава и тълкува в откъса от „До Чикаго и назад“ и в „Бай Ганьо пътува“ действията и развитието на героите. Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа в „Бай Ганьо пътува“. Обяснява функциите на предметната обстановка за изграждането на образа на човека и света в откъса от „До Чикаго и назад“. Идентифицира интерпретирани в откъса от „До Чикаго и назад“ и в „Бай Ганьо пътува“ проблеми и конфликти, свързва примери за такива проблеми и конфликти с лични идеи, за да обоснове своя гледна точка.	
II.2. „Неразделни“ (Пенчо Славейков)	Познава значението на понятието <i>балада</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Неразделни“. Различава и тълкува в „Неразделни“ преживявания, настроения, състояния на героя. Обяснява функциите на лирическия говорител за изграждането на образа на света и човека в „Неразделни“. Идентифицира интерпретирани в „Неразделни“ проблеми и конфликти, съпоставя ги със съвременността и ги свързва с лични идеи, за да обоснове своя гледна точка.	балада

II.3. „Заточеници“ (Пейо Яворов)	Познава значението на понятието <i>елегия</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Заточеници“. Различава и тълкува в „Заточеници“ преживявания, настроения, състояния на героя. Обяснява функциите на лирическия герой в „Заточеници“ за смисловото изграждане на текста.	елегия
II.4. „По жътва“ (Елин Пелин)	Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа „По жътва“ и ги тълкува съобразно конкретните проявления на жанра. Обяснява отношенията между началото и края на разказа „По жътва“ и оценява значението им за завършеността на текста. Различава и тълкува в „По жътва“ действията и развитието на героите.	
II.5. „По жицата“ (Й. Йовков)	Разпознава и обяснява функциите на структурни елементи на разказа „По жицата“ и ги тълкува съобразно конкретните проявления на жанра. Обяснява отношенията между началото и края на разказа „По жицата“ и оценява значението им за завършеността на текста. Различава и тълкува в „По жицата“ действията и развитието на героите. Идентифицира интерпретирани в „По жицата“ проблеми и конфликти, свързва ги с лични идеи, за да обоснове своя гледна точка.	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *ЛИТЕРАТУРА* се предвиждат 18 часа върху следните теми:

За нови знания	44 %
За упражнения	37 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %

	За контролни и за класни работи	7 %
Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Описание на предметна обстановка в художествен текст	Създава в устна форма описание на предметна обстановка в художествен текст с цел да: изрази естетическата си представа за описваните елементи; предизвика у слушателя естетическо преживяване, подобно на породеното от непосредственото общуване с художественото описание. Спазва правилата на книжовния изговор. Поставя логическото ударение на подходящо място.	
Отговор на литературен въпрос	Създава в писмена форма отговор на литературен въпрос в определен обем с цел да обоснове разбирането си за поставения под въпрос текстов елемент. Спазва изучените книжовни езикови правила.	
Разказ по преживяно	Създава в устна и в писмена форма разказ по преживяно с цел да: изрази творчески действителни преживявания, чувства и оцени важността на това изразяване; заинтригува възприемателя с разказваната история. Спазва правилата на книжовния изговор. Спазва изучените книжовни езикови правила.	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в VII клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Препоръчително разпределение на часовете:

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и на годишна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	50 %
Оценки от класни работи	50%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставяне на изучавани в часовете по литература текстове с текстове, изучавани в часовете по чужд език, въз основа на общи мотиви и/или обща жанрова и/или културна принадлежност. Наблюдаване на начините, по които художествената литература функционализира чуждия език (в откъса от „До Чикаго и назад“, в „Бай Ганьо пътува“, в откъсите от „Немили-недраги“ и др.)
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача, както и за намиране на допълнителна информация по относително сложен проблем. Използване на мултимедия за създаване и представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Съпоставяне и различаване на норми и ценности, валидни за дадена общност, регламентиращи/ регулиращи взаимоотношенията между индивида и общността. Съпоставяне и различаване на историческите и литературните разкази и образи на света, създадени от различни автори в различни и в едни и същи културни епохи.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Изразяване на впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален. Превод от един език на друг, например „рисуване с думи“ на визуално изображение и обратно – визуално изобразяване на предметна обстановка в художествен текст, музикална илюстрация на тема, атмосфера и др. в литературна творба.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА VIII КЛАС
КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в VIII клас разширява и допълва знанията, уменията и отношенията, свързани със системата на съвременния български книжовен език и с изграждането на комуникативните компетентности на учениците.

С оглед на развиването на социокултурните компетентности са представени теми, чрез които се цели запознаване с особеностите на разговорния и на художествения функционален стил, както и овладяване на умения за извличане и за използване на информация от разговорни и от художествени текстове за решаване на комуникативна задача. Предвидено е и овладяването на речевия етикет в електронното общуване.

По отношение на развиването на езиковите компетентности са включени теми, насочени към разпознаването на специфичните езикови средства в разговорни и в художествени текстове. Програмата предвижда разширяване и допълване на знания на лексикално равнище (родово и видово понятие, фразеологично словосъчетание), на морфологично равнище (вид и залог на глагола), на синтактично равнище (видове подчинени изречения и пунктуация на сложно съставно и сложно смесено изречение).

Във връзка с развиването на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в учебната програма е предвидено развиване на умения за писане на електронно писмо, на публично изказване по морален проблем, както и за създаване на писмен аргументативен текст – есе.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разграничава видовете функционални стилове (разговорен, художествен). Разбира отношението между речево поведение и особеностите на конкретната комуникативна ситуация. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи. Представя различни видове информация по зададени параметри.

ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Познава характеристиките на българския книжовен език. Разпознава езикови особености на текстове, характерни за разговорния и за художествения стил. Задълбочава знанията си за лексикални и за граматични особености на книжовния български език.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<i>Слушане</i> Сравнява и анализира различни проблеми при участие в диалог и в дискусия. <i>Четене</i> Сравнява и анализира проблеми в художествени текстове.

	<i>Говорене</i> Спазва правилата за книжовен изговор. Подготвя и представя публично изказване по морален проблем. <i>Писане</i> Спазва изучените книжовни езикови правила. Създава в писмена форма: - есе по морален проблем; - електронно писмо.
--	--

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Език, текст, общуване. Книжовен език	Разбира отношението между език и личност, език и общество, език и култура. Разбира връзките между <i>език – текст – общуване</i> в комуникативната ситуация. Разбира същността на понятието <i>книжовен език</i>. Познава характеристиките на книжовния език. Разбира същността на кодификацията за регламентирането на книжовните езикови норми.	книжовен език езикова норма кодификация
2. Функционални стилове на българския книжовен език	Разбира отношението между понятията <i>текст</i> и <i>стил</i>. Различава понятията <i>индивидуален стил</i> и <i>функционален стил</i>. Познава видовете функционални стилове на българския книжовен език – разговорен стил, официално-делови стил, научен стил, художествен стил, публицистичен стил.	стил индивидуален стил функционален стил

3. Разговорен стил	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на разговорния стил. Участва в диалог, като съобразява изказа си със ситуацията. Извлича и използва информация от разговорни текстове при решаване на комуникативна задача.	
4. Художествен стил	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на художествения стил. Съпоставя и анализира проблеми в художествени текстове. Извлича и използва информация от художествени текстове при решаване на комуникативна задача.	
5. Лексикални особености на думата в текста.	Използва уместно лексикални средства за изразяване на отношения между видови и родови понятия, между причина и следствие.	родово понятие видово понятие
Фразеологично словосъчетание	Познава смисловите и граматичните особености на фразеологичното словосъчетание. Познава различни по произход фразеологични словосъчетания и уместно ги използва в речевата си практика.	свободно словосъчетание фразеологично словосъчетание
6. Речев етикет в електронното общуване	Прави сравнение между общуване по електронен път и общуване в други комуникативни ситуации. Познава особеностите на речевия етикет в електронното общуване. Използва уместно речеви етикетни формули при електронно общуване.	
7. Залог на глагола	Разпознава залога като отношение на глаголния субект към глаголното действие. Използва уместно формите за страдателен залог в речевата практика с оглед постигането на конкретни комуникативни цели.	залог деятелен залог страдателен залог
8. Вид и време на глагола	Познава особеностите на вида на глагола. Използва уместно различни глаголни времена и глаголи от различен вид в текст.	вид на глагола свършен вид на глагола несвършен вид на глагола

9. Пунктуация на сложно съставно и на сложно смесено изречение	Използва уместно в текст различни видове сложни съставни изречения. Използва уместно различни синтактични конструкции според целта на общуване. Прилага пунктуационните правила, свързани с особеностите на сложното съставно изречение с различни подчинени изречения – подчинено определително изречение, подчинено допълнително изречение, подчинено обстоятелствено изречение, подчинено подложно изречение.	
--	---	--

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента БЪЛГАРСКИ ЕЗИК се предвиждат 18 часа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Публично изказване. Публично изказване по морален проблем	Познава особеностите на публичното изказване. Формулира теза и се придържа към нея. Подбира и структурира аргументи от различни източници на информация. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи.	публично изказване
	Представя различни видове информация по зададени параметри. Подготвя публично изказване по морален проблем, като се съобразява със ситуацията на общуване. Произнася публично изказване по морален проблем с подходяща интонация и артикулация. Спазва правилата за книжовен изговор. Използва уместно неезикови средства (мимики, поглед, поза, жестове).	

Есето като вид аргументативен текст. Есе по морален проблем	Познава особеностите на есето като аргументативен текст. Познава задължителните структурни елементи (теза, аргументи) на есето. Формулира теза. Подбира аргументи при изведена теза. Изгражда смислови и логически връзки между отделните структурни и композиционни елементи на есето. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Създава есе по морален проблем. Спазва изучените книжовни езикови правила.	есе
Електронно писмо	Познава особеностите на електронното писмо. Създава електронно писмо. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Представя различни видове информация по зададени параметри. Съобразява се с изискванията за графично и за структурно оформяне на електронното писмо. Спазва изучените книжовни езикови правила.	електронно писмо

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в VIII клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

За нови знания	40 %
За упражнения	40 %
За преговор	6 %

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО**РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА**

Препоръчително разпределение на часовете в компонента БЪЛГАРСКИ ЕЗИК:

За обобщение	6 %
За контролни и за класни работи	8 %

ПРОЦЕНТНО**СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ**

Съотношение при формиране на срочна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания Оценки от други участия (работа в часовете, изпълнение на домашни работи, работа в групи и др.)	50 %
Оценки от класни работи	50%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Участие в публични изказвания по морален проблем, свързан с културното многообразие, като основа за развиване на интереса към межкултурното общуване и към чуждите езици.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници (речници, енциклопедии, бази данни) за изпълнение на конкретна комуникативна задача. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна комуникативна задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или на комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Общуване в различни среди чрез демонстриране на толерантност и чрез изграждане на взаимно доверие. Общуване чрез изразяване и разбиране на различни гледни точки.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА VIII КЛАС
КОМПОНЕНТ *ЛИТЕРАТУРА*
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в VIII клас разширява и допълва овладените знания и придобитите умения в прогимназиалния етап, свързани с различни културни епохи и с тълкуване на литературен текст съобразно жанровите и културноисторическите му характеристики, както и с изграждането на комуникативните компетентности на учениците.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с овладяването на знания за светогледните идеи на Античността, Средновековието и Ренесанса като културни епохи, както и със съотнасянето на интерпретирани в текстове от тези епохи ценности и норми, проблеми и конфликти с личния опит на ученика, а също и с познаването на отношенията автор – текст – читател и с уменията за оценяване на специфични начини на въздействие в изучените творби.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са свързани с уменията за тълкуване на различни като културен произход, принадлежност към литературно направление и жанр текстове. Литературните компетентности може да се изграждат на базата на посочените в програмата творби и на други тематично близки текстове по избор на учителя.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч (есе) както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика за културно изразяване и творчество, с развиване на неговите изследователските умения и творческо въображение.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
--------------------------	----------------------------

СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава светогледни идеи, характерни за Античността, Средновековието и Ренесанса, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в изучените текстове ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Античността, Средновековието и Ренесанса, и обосновава позиция по тях. Свързва изучените творби с имената на техните автори, с жанровете, с героите, със сюжетите и с мотивите им, с културната епоха на създаването им. Идентифицира и оценява специфични начини на въздействие в изучените творби от Античността, Средновековието и Ренесанса. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна задача – изследователска, комуникативна или творческа.
ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Тълкува изучените творби от Античността, Средновековието и Ренесанса съобразно културноисторическите им характеристики.
	Разпознава словесни форми, родове и жанрове на литературата. Тълкува изучените творби съобразно родовите и/или жанровите им характеристики. Идентифицира и тълкува интерпретации на едни и същи мотиви и/или устойчиви сюжети в изучените творби от различни културни епохи. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури и обяснява функциите им в изучените творби.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Създава есе по морален проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст, с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по морален проблем според осъществяването на комуникативните им цели.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I. Античност	Познава значението на Античността като културна епоха. Различава отличителни за епохата на Античността светогледни идеи. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна комуникативна задача, свързана с аргументиране на позиция по отличителна за епохата на Античността светогледна идея.	Античност

I.1. Старогръцка митология. Митове за Прометей, за Едип	Познава значението на понятието <i>митология</i>. Познава съдържанието на митове за Прометей, за Едип. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска задача, свързана с интерпретации на митовете за Прометей и/или за Едип в европейското изкуство.	митология
I.2. „Илиада“ (Омир): откъси от I, VI, XXII, XXIV песен	Познава значението на понятието <i>епос</i>. Разпознава родови характеристики на епоса, проявени в изучените откъси от „Илиада“. Тълкува изучените откъси от „Илиада“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата и в съпоставка с Троянския митологичен цикъл. Познава значението на понятието <i>епитет</i>. Познава значението на понятието <i>постоянен епитет</i>. Разпознава постоянни епитети в изучените откъси от „Илиада“ и обяснява значението им за смисъла и въздействието на творбата. Познава значението на понятието <i>сравнение</i>. Познава значението на понятието <i>епическо сравнение</i>.	епос епитет постоянен епитет сравнение епическо сравнение
	Разпознава епически сравнения в изучените откъси от „Илиада“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в откъсите от „Илиада“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Античността, и обосновава позиция по тях.	
I.3. „Любов“ (Сафо) /по избор /	Познава значението на понятието <i>лирика</i>. Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Любов“ на Сафо. Тълкува „Любов“ на Сафо съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Идентифицира и оценява специфични начини на въздействие в „Любов“.	лирика

I.4. „Антигона“ (Софокъл)	Познава значението на понятието <i>драма</i>. Познава значението на понятието <i>трагедия</i>. Разпознава жанрови характеристики на трагедията, проявени в „Антигона“. Познава значението на понятието <i>трагически конфликт</i>. Обяснява развитието на сюжета чрез трагическия конфликт в „Антигона“. Познава значението на понятието <i>трагически герой</i>. Обяснява мотивацията за действията на героите чрез сюжета и/или чрез трагическия конфликт в „Антигона“. Познава значението на понятието <i>катарзис</i>. Оценява завършека на „Антигона“ във връзка със сюжета и/или с катарзиса. Тълкува „Антигона“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Антигона“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Античността, и обосновава позиция по тях.	драма трагедия трагически конфликт трагически герой катарзис
II. Средновековие	Познава значението на Средновековието като културна епоха. Различава отличителни за епохата на Средновековието светогледни идеи.	Средновековие
II.1. Библия. Библейски сюжети за грехопадението, Каин и Авел, Мойсей; за Исус, за Богородица; откъси от Евангелие от Матей и от Евангелие от Йоан	Познава структурата на Библията и значението ѝ за европейската култура. Познава библейските сюжети за грехопадението, Каин и Авел, Мойсей. Познава откъси от Евангелие от Матей и от Евангелие от Йоан. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска задача, свързана с интерпретации на сюжетите за грехопадението, за Каин и Авел и/или за Мойсей, за Исус, за Богородица, както и на откъси от Евангелие от Матей и от Евангелие от Йоан, в европейското изкуство.	Библия
II.2. „Пространно житие на Константин – Кирил“	Познава съдържанието на „Пространно житие на Константин – Кирил“ и тълкува творбата съобразно културноисторическите ѝ характеристики. Познава значението на понятието <i>агиография</i>. Познава значението на понятието <i>пространно житие</i>.	житие (пространно) агиография символ акростих

	Разпознава жанрови характеристики на пространното житие, проявени в „Пространно житие на Константин – Кирил“. Тълкува „Пространно житие на Константин – Кирил“ съобразно жанровите характеристики на творбата. Познава значението на понятието <i>символ</i>. Разпознава символи в „Пространно житие на Константин – Кирил“ и обяснява функциите им. Различава отличителни за епохата на Средновековието светогледни идеи, проявени в „Пространно житие на Константин – Кирил“ в съпоставка с „Азбучна молитва“ на К. Преславски.	
II.3. „За буквите“ (Черноризец Храбър)	Различава отличителни за епохата на Средновековието светогледни идеи, проявени в „За буквите“. Тълкува „За буквите“ съобразно културноисторическите характеристики на творбата. Познава значението на понятието <i>полемично слово</i>. Познава значението на понятието <i>апология</i>. Разпознава жанрови характеристики на полемичното слово и на апологията, проявени в „За буквите“. Тълкува „За буквите“ съобразно жанровите характеристики на творбата. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „За буквите“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Средновековието, и обосновава позиция по тях. Идентифицира и оценява специфични начини на въздействие в „За буквите“.	полемично слово апология
III. Ренесанс	Познава значението на Ренесанса като културна епоха. Различава отличителни за епохата на Ренесанса светогледни идеи.	Ренесанс
III.1. Из „Декамерон“ (Дж. Бокачо): Ден първи, Новела трета – „Притчата за трите пръстена“ /по избор /	Познава значението на понятието <i>новела</i>. Разпознава жанрови характеристики на новелата, проявени в „Притчата за трите пръстена“. Тълкува новелата „Притчата за трите пръстена“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Идентифицира и оценява специфични начини на въздействие в „Притчата за трите пръстена“.	новела

III.2. Из „Дон Кихот“ (М. де Сервантес): I и VIII глава /по избор /	Разпознава родови характеристики на епоса, проявени в романа „Дон Кихот“. Познава значението на понятието <i>роман</i>. Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Дон Кихот“. Тълкува изучените откъси от „Дон Кихот“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Познава значението на понятието <i>пародия</i>. Разпознава пародията в изучените откъси от „Дон Кихот“ и обяснява функциите ѝ. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в откъсите от „Дон Кихот“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Ренесанса, и обосновава позиция по тях.	роман пародия
III.3. „Хамлет“ (У. Шекспир)	Разпознава жанрови характеристики на трагедията, проявени в „Хамлет“. Обяснява развитието на сюжета чрез трагическия конфликт в „Хамлет“. Обяснява мотивацията за действията на героите чрез сюжета и/или трагическия конфликт в „Хамлет“. Тълкува „Хамлет“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Хамлет“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Ренесанса, и обосновава позиция по тях. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна творческа задача, свързана с драматизацията на „Хамлет“.	
III.4. Сонет 91 („Един се хвали с ловкост и успехи...“), Сонет 130 („Очите ѝ не са звезди...“) (У. Шекспир) /по избор /	Познава значението на понятието <i>сонет</i>. Разпознава жанрови характеристики на сонета, проявени в творба на У. Шекспир. Тълкува сонет на У. Шекспир съобразно жанровите и/или културноисторическите му характеристики. Идентифицира и оценява специфични начини на въздействие в сонет на У. Шекспир.	сонет

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
------	--	--------------

Създаване на есе по морален проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст	Познава особеностите на есето като аргументативен текст. Познава задължителните структурни елементи (теза, аргументи) на есето. Формулира теза. Подбира аргументи при изведена теза. Изгражда смислови и логически връзки между отделните структурни и композиционни елементи на есето. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Създава есе по морален проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст. Спазва изучените книжовни езикови правила.	
--	--	--

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента ЛИТЕРАТУРА се предвиждат 18 часа върху следните теми:
 Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в VIII клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Препоръчително разпределение на часовете в компонента ЛИТЕРАТУРА:

За нови знания	44 %
За упражнения	36 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %
За контролни и за класни работи	8 %

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	50 %
Оценки от други участия (работа в часовете, изпълнение на домашни работи, работа в групи и др.)	
Оценки от класни работи	50 %

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Компетентности в областта на българския език	Създаване на писмени и на устни текстове, съобразени с книжовните езикови правила. Извличане и обработване на информация от текстове в съответствие с книжовните езикови правила.
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставяне на превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество с трансформации на интерпретации на мотив и/или устойчив („странстващ“) сюжет в изучен текст от дадена културна епоха на езика на друга културна епоха (в т.ч. и на съвременната) и/или на друго изкуство като други форми на същото комуникативно умение. Съпоставяне на изучените в часовете по литература текстове с текстове, изучени в часовете по чужд език, въз основа на обща принадлежност към културна епоха или жанр.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна задача – изследователска, комуникативна или творческа. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна задача – изследователска, комуникативна или творческа.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или на комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Съпоставяне и различаване на светогледните идеи, характерни за Античността, Средновековието, Ренесанса и съвременната епоха. Съпоставяне и различаване на историческите и литературните интерпретации на светогледните идеи, характерни за Античността, Средновековието, Ренесанса и съвременната епоха.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Изразяване на впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА IX КЛАС
КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в IX клас разширява и допълва знанията, уменията и отношенията, свързани със системата на съвременния български книжовен език и с изграждането на комуникативните компетентности на учениците.

С оглед на развиването на социокултурните компетентности са представени теми, чрез които се цели запознаване с особеностите на научния, на официално-деловия и на публицистичния функционален стил, както и овладяване на умения за търсене, обработване и използване на информация от научни, от официално-делови и от медийни текстове за решаване на комуникативна задача.

По отношение на развиването на езиковите компетентности са включени теми, насочени към разпознаването на специфичните езикови средства в научни, в официално-делови и в медийни текстове. Програмата предвижда разширяване и допълване на знания на лексикално равнище.

Във връзка с развиването на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в учебната програма е предвидено развиване на умения за сравняване и анализиране на различни гледни точки при участие в диалог и в дискусия, на умения за публично изказване по морален проблем и за публично изказване по житейски проблем, както и на умения за създаване на следните видове текст: есе по морален проблем, резюме, заявление и CV.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разграничава видовете функционални стилове (научен, официално-делови, публицистичен). Разбира отношението между речевото поведение и особеностите на конкретната комуникативна ситуация. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи. Представя различни видове информация по зададени параметри.

ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разпознава езикови особености на текстове, характерни за различните функционалните стилове. Задълбочава знанията си за лексикални особености на книжовния български език.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<i>Слушане</i> Сравнява и анализира различни проблеми при участие в диалог и в дискусия. <i>Четене</i> Сравнява и анализира проблеми в текстове от различни функционални стилове.
	<i>Говорене</i> Спазва правилата за книжовен изговор. Подготвя и представя публично изказване по морален проблем и публично изказване по житейски проблем. <i>Писане</i> Спазва изучените книжовни езикови правила. Създава в писмена форма: - есе по морален проблем - резюме - заявление - CV

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Текстът като смислово и езиково единство	Познава и уместно използва лексикални, морфологични и синтактични средства за свързване на изреченията в текста. Открива номинативната верига и уместно прилага начините за означаването на предмета в текста.	перифраза номинативна верига
2. Научен стил	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на научния стил. Търси, извлича, обработка, съпоставя и използва научна информация от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача. Съпоставя и анализира проблеми в текстове от научния стил.	научна статия

3. Официално-делови стил	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на официално-деловия стил. Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от различни текстове на официално-деловия стил и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.	конституция закон наредба постановление правилник
4. Публицистичен стил. Език на медиите	Разпознава съдържателните, функционалните, жанровите и езиковите особености на публицистичния стил. Търси, извлича, обработва, съпоставя и използва информация от различни медийни текстове и от различни информационни източници при изпълнение на определена комуникативна задача.	статия
	Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Съпоставя и анализира проблеми в текстове от публицистичния стил. Представя различни видове информация по зададени параметри. Създава медиен текст по житейски проблем съобразно своя опит.	
5. Активна и пасивна лексика. Пароними	Разграничава активна от пасивна лексика. Разпознава историзми, архаизми, неологизми, вулгаризми, евфемизми. Уместно използва историзми, неологизми, евфемизми. Познава особеностите на паронимите. Работи с различни видове речници.	историзми архаизми неологизми вулгаризми евфемизми пароними
6. Речево поведение при участие в диалог и дискусия	Съпоставя и анализира различни гледни точки при участие в диалог и дискусия съобразно комуникативната цел. Формулира своя гледна точка и защитава верността ѝ. Спазва изучените книжовни езикови правила.	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента БЪЛГАРСКИ ЕЗИК се предвиждат 18 часа върху изучените в VIII клас публично изказване по морален проблем и есе по морален проблем, както и върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
------	--	--------------

Публично изказване по житейски проблем	Познава особеностите на публичното изказване. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи. Представя различни видове информация по зададени параметри. Подготвя публично изказване по житейски проблем, като се съобразява със ситуацията на общуване. Произнася публично изказване по житейски проблем с подходяща интонация и артикулация. Спазва изучените книжовни езикови правила. Използва уместно неезикови средства (мимики, поглед, поза, жестове).	
Резюме	Познава особеностите на резюмето. Подбира и извлича съществена информация от научни и от медийни (откъси от) текстове. Структурира резюме на базата на извлечена съществена информация от научен или от медиен (откъс от) текст. Спазва изучените книжовни езикови правила.	резюме
Заявление	Познава особеностите на заявлението. Подбира необходимата информация съобразно адресата и целта на създаване на заявлението. Създава заявление. Съобразява се с изискванията за графично и структурно оформяне на заявлението. Спазва изучените книжовни езикови правила.	заявление
Създаване на есе по морален проблем	Познава особеностите на есето като аргументативен текст. част, контратеза, Познава факултативните структурни елементи (въвеждаща контрааргументи) на есето. Формулира антитеза. Подбира контрааргументи при изведена теза. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Създава есе по морален проблем.	

	Спазва изучените книжовни езикови правила.	
CV	Познава особеностите на CV. Подбира необходимите факти съобразно целта на създаване на CV. Представа различни видове информация по зададени параметри. Създава CV. Съобразява се с изискванията за графично и структурно оформяне на CV. Спазва изучените книжовни езикови правила.	CV

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в IX клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Препоръчително разпределение на часовете в компонента БЪЛГАРСКИ ЕЗИК:

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна оценка:

За нови знания	38 %
За упражнения	39 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %
За контрол и оценка	11 %

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания Оценки от други участия (работа в часовете, изпълнение на домашни работи, работа в групи и др.)	50 %
Оценки от класни работи	50 %

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Участие в публични изказвания по житейски проблем, свързан с културното многообразие, като основа за развиване на интереса към межкултурното общуване и към чуждите езици. Развиване на умения за създаване на резюме и на CV чрез сравняване на различни модели.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници (речници, енциклопедии, бази данни) за изпълнение на конкретна комуникативна задача. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна комуникативна задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Общуване в различни среди чрез демонстриране на толерантност и чрез изграждане на взаимно доверие. Общуване чрез изразяване и разбиране на различни гледни точки.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА IX КЛАС
КОМПОНЕНТ *ЛИТЕРАТУРА*
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в IX клас разширява и допълва овладените знания и придобитите умения в прогимназиалния етап, свързани с различни културни епохи и литературни периоди, с тълкуване на литературен текст съобразно жанровите и културноисторическите му характеристики и съобразно принадлежността му към литературно направление и/или период, както и с изграждането на комуникативните компетентности на учениците.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с овладяването на знания за светогледните идеи на Просвещението, Романтизма и модерността като културни епохи и с Българското възраждане, както и със съотнасянето на интерпретирани в текстове от тези епохи и периоди ценности и норми, проблеми и конфликти с личния опит на ученика, а също и с познаването на отношенията автор – текст – читател и с умението за оценяване начини на въздействие на текст.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са свързани с уменията за тълкуване на различни като културен произход, принадлежност към литературно направление и/или период и жанр текстове. Литературните компетентности може да се изграждат на базата на посочените в програмата творби и на други тематично близки текстове по избор на учителя.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч (есе, резюме) както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика за културно изразяване и творчество, с развиване на неговите изследователските умения и творческо въображение.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОДГОТОВКА В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТИ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
---------------------------	----------------------------

СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава светогледни идеи, характерни за Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в изучените текстове ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане, и обосновава позиция по тях. Свързва изучените творби с имената на техните автори, с жанровете, с героите, със сюжетите и с мотивите им, с културната епоха на създаването им и със съответното литературно направление. Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в изучените творби от Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна задача – изследователска, комуникативна или творческа.
ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Тълкува изучените творби от Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане съобразно културноисторическите им характеристики. Разпознава словесни форми, родове и жанрове на литературата. Тълкува изучените творби съобразно родовите и/или жанровите им характеристики. Различава характерни черти и проявления на Романтизма, реализма, модернизма като направления в литературата и на Българското възраждане като литературен период и тълкува изучените творби съобразно принадлежността им към съответното направление или период. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури и обяснява функциите им в изучените творби. Идентифицира и тълкува интерпретации на едни и същи мотиви и/или устойчиви сюжети в изучени творби от различни културни епохи и/или литературни направления и периоди.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Създава резюме на съдържанието на (откъс от) изучен повествователен текст с определена комуникативна цел. Създава есе по морален проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст, с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди резюмета според осъществяването на комуникативните им цели. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по морален проблем според осъществяването на комуникативните им цели.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
------	--	--------------

I. Просвещение	Познава значението на Просвещението като културна епоха. Различава отличителни за епохата на Просвещението светогледни идеи. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна комуникативна (или изследователска, или творческа) задача, свързана с аргументиране на позиция по отличителна за епохата на Просвещението светогледна идея.	Просвещение
I.1. Из „Пътешествията на Гъливер“ (Дж.Суифт): I глава от I част, I глава от II част или I.1. Робинзон Крузо“ (Д. Дефо) (глави по избор)	Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Пътешествията на Гъливер“ или в „Робинзон Крузо“. Познава значението на понятието <i>сатира</i>. Тълкува изучените откъси от „Пътешествията на Гъливер“ или от „Робинзон Крузо“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в откъсите от „Пътешествията на Гъливер“ или от „Робинзон Крузо“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за Просвещението, и обосновава позиция по тях.	сатира
II. Романтизъм	Познава значението на Романтизма като културна епоха и като направление в литературата. Различава отличителни за епохата на Романтизма светогледни идеи. Обяснява прилики и разлики между светогледни идеи на Просвещението и Романтизма в контекста на културната динамика.	Романтизъм
II.1. „Как искам пак да съм дете“ (Дж. Байрон) / по избор /	Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Как искам пак да съм дете“. Тълкува „Как искам пак да съм дете“ съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на Романтизма в „Как искам пак да съм дете“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Как искам пак да съм дете“.	

II.2. „Евгений Онегин“ (А. С. Пушкин): III и VIII глава	Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в III и в VIII глава от „Евгений Онегин“. Тълкува III и VIII глава от „Евгений Онегин“ съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на Романтизма като направление в литературата в III и VIII глава от „Евгений Онегин“ и ги тълкува съобразно посочените проявления. Идентифицира (в т.ч. тропи и фигури) и оценява специфични начини за въздействие в III и VIII глава от „Евгений Онегин“.	
III. Реализъм. III. 1. „Дядо Горио“ (О. дьо Балзак)	Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Дядо Горио“. Тълкува „Дядо Горио“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Познава значението на реализма като направление (и метод) в литературата. Различава проявления на характерни черти на реализма в романа „Дядо Горио“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Дядо Горио“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях. Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Дядо Горио“.	реализъм
III.2. „Мадам Бовари“ (Г. Флобер): VII глава от I част /по избор /	Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в откъс от „Мадам Бовари“. Тълкува изучения откъс от „Мадам Бовари“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на реализма в откъс от „Мадам Бовари“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в откъс от „Мадам Бовари“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна творческа (или изследователска, или комуникативна) задача, свързана с изработване на сценарий за филм по „Мадам Бовари“.	

IV. Модернизъм	Познава значението на модернизма като направление в литературата. Различава характерни черти на модернизма. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска (или комуникативна, или творческа) задача, свързана с проявления на модернизма в европейското изкуство.	модернизъм
IV.1. Символизъм. „Сплин“ (LXXVIII) (Ш. Бодлер)	Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Сплин“ на Ш. Бодлер. Тълкува „Сплин“ на Ш. Бодлер съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Познава значението на символизма в контекста на модернизма. Различава проявления на характерни черти на символизма в „Сплин“ на Ш. Бодлер и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Сплин“.	символизъм
IV.2. „Есенна песен“ (Пол Верлен)	Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Есенна песен“ на Пол Верлен. Тълкува „Есенна песен“ на Пол Верлен съобразно родовите, жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбите. Различава проявления на характерни черти на символизма в лирически текстове на Пол Верлен и тълкува творбите съобразно посочените проявления. Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Есенна песен“.	
V. Българско възраждане	Познава значението на Българското възраждане като литературен период. Различава отличителни за Българското възраждане светогледни идеи. Обяснява прилики и разлики между светогледни идеи на Ренесанса, Просвещението, Романтизма и Българското възраждане в контекста на културната динамика.	Българско възраждане

V.1. Из „История славянобългарска“ (Паисий Хилендарски): Предисловие	Различава отличителни за Българското възраждане светогледни идеи, проявени в Предисловието на „История славянобългарска“. Тълкува Предисловието на „История славянобългарска“ съобразно културноисторическите характеристики на творбата. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в Предисловието на „История славянобългарска“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях.	
V.2. „Изворът на Белоногата“ (П. Р. Славейков)	Тълкува „Изворът на Белоногата“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Оценява завършека на „Изворът на Белоногата“ във връзка със сюжета на творбата и/или с изразените в нея преживявания. Различава проявления на характерни черти на Романтизма в „Изворът на Белоногата“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Различава отличителни за Българското възраждане светогледни идеи, проявени в „Изворът на Белоногата“, и обяснява прилики и разлики между тях и светогледните идеи, характерни за Просвещението и Романтизма, в контекста на културната динамика. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Изворът на Белоногата“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях. Идентифицира (в т.ч. тропи и фигури) и оценява специфични начини за въздействие в „Изворът на Белоногата“.	поема

V.3. „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“, „Странник“ (Хр. Ботев)	Разпознава жанрови характеристики на елегията, проявени в „Майце си“ и в „Обесването на Васил Левски“. Разпознава жанрови характеристики на баладата и на одата, проявени в „Хаджи Димитър“. Тълкува „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“, „Странник“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбите. Различава проявления на характерни черти на Романтизма в „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“ и тълкува творбите съобразно посочените проявления. Разпознава тропи и фигури в „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“ и обяснява функциите им. Различава отличителни за Българското възраждане светогледни идеи, проявени в творби на Христо Ботев, и обяснява прилики и разлики между тях и светогледните идеи, характерни за Просвещението и Романтизма, в контекста на културната динамика. (Две творби по избор между „Елегия“, „Майце си“, „Към брата си“, „В механата“, „Хаджи Димитър“, „Моята молитва“, „Странник“, „Патриот“, „Обесването на Васил Левски“, „Смешен плач“, „Политическа зима“ и др.) Съпоставя с личния си опит интерпретирани в творби на Христо Ботев ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях. (Две творби по избор между „Елегия“, „Майце си“, „Към брата си“, „В механата“, „Хаджи Димитър“, „Моята молитва“, „Странник“, „Патриот“, „Обесването на Васил Левски“, „Смешен плач“, „Политическа зима“ и др.). Идентифицира и оценява специфични начини за въздействие в „Майце си“, „Моята молитва“, „Хаджи Димитър“, „Обесването на Васил Левски“, „Странник“.	
--	---	--

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента ЛИТЕРАТУРА се предвиждат 18 часа върху изученото в VIII клас есе по морален проблем, както и върху следната тема:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
------	--	--------------

Резюме на съдържанието на (откъс от) изучен повествователен текст	Познава особеностите на резюмето. Създава резюме на съдържанието на (откъс от) изучен повествователен текст. Спазва книжовните езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди резюмета.	
Създаване на есе по морален проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст	Познава особеностите на есето като аргументативен текст. Познава факултативните структурни елементи (въвеждаща част, контратеза, контрааргументи) на есето. Формулира антитеза. Подбира контрааргументи при изведена теза. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Създава есе по морален проблем, интерпретиран в изучен (откъс от) литературен текст. Спазва изучените книжовни езикови правила. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по морален проблем.	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА** в IX клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ

Препоръчително разпределение на часовете в компонента ЛИТЕРАТУРА:

За нови знания	44 %
За упражнения	33 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %
За контрол и оценка	11 %

ОЦЕНЯВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО

Съотношение при формиране на срочна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	50 %
Оценки от класни работи	50 %

ДЕЙНОСТИ И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Компетентности в областта на българския език	Създаване на писмени и на устни текстове, съобразени с книжовните езикови правила. Извличане и обработване на информация от текстове в съответствие с книжовните езикови правила.
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставяне на превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество с трансформации на интерпретации на мотив и/или устойчив („странстващ“) сюжет в изучен текст от дадена културна епоха на езика на друга културна епоха (в т.ч. и на съвременната) и/или на друго изкуство като други форми на същото комуникативно умение. Съпоставяне на изучени в часовете по литература текстове с текстове, изучени в часовете по чужд език, въз основа на обща принадлежност към културна епоха или жанр.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска, комуникативна, творческа задача. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска, комуникативна, творческа задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Съпоставяне и различаване на светогледните идеи, характерни за Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане и съвременната епоха. Съпоставяне и различаване на историческите и литературните интерпретации на светогледните идеи, характерни за Просвещението, Романтизма, модерността и Българското възраждане и съвременната епоха.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Изразяване на впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА X КЛАС
КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в X клас разширява и допълва знанията, уменията и отношенията, свързани със системата на съвременния български книжовен език и с изграждането на комуникативните компетентности на учениците.

С оглед развиването на социокултурните компетентности програмата предвижда усъвършенстване на умения за търсене, извличане, обработване и използване на информация от различни информационни източници за решаване на комуникативна задача и развиване на умения за възприемане, анализ и редактиране на текст.

По отношение на развиването на езиковите компетентности са включени теми, насочени към познаването и прилагането на книжовните езикови норми на съвременния български книжовен език.

Във връзка с развиването на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в учебната програма е предвидено развиване на умения за публично изказване по граждански проблем, както и на умения за създаване на аргументативен текст – есе по граждански проблем.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разграничава видовете функционални стилове. Разбира отношението между речевото поведение и конкретната комуникативна ситуация. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи. Представя различни видове информация по зададени параметри.
ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Познава и прилага книжовните езикови норми. Разпознава езикови особености на текстове, характерни за различните функционални стилове. Открива и редактира стилно-езикови грешки.

КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<i>Слушане</i> Сравнява и анализира различни гледни точки при участие в диалог и в дискусия. <i>Говорене</i> Спазва правоговорната норма. Подготвя и представя публично изказване по граждански проблем. <i>Писане</i> Спазва книжовните езикови норми. Създава следния писмен текст: - есе по граждански проблем
---------------------------------	---

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Норми на съвременния български книжовен език. Правоговорна норма	Разбира същността на нормите на съвременния български книжовен език. Познава правоговорната норма. Прилага правоговорната норма в устната реч. Открива, коментира и редактира правоговорни грешки	правоговорна норма
2. Правописна норма	Познава правописната норма. Прилага правописната норма в писмената реч. Открива и редактира правописни грешки.	правописна норма
3. Граматични норми	Познава спецификата на граматичните норми на морфологично и на синтактично равнище. Прилага граматичните норми в писмената и в устната реч. Открива и редактира граматични грешки.	граматична норма
4. Пунктуационна норма	Познава пунктуационната норма. Прилага пунктуационната норма в писмената реч. Открива и редактира пунктуационни грешки.	пунктуационна норма
5. Лексикална норма	Познава лексикалната норма. Прилага лексикалната норма в писмената и устната реч. Открива и редактира лексикални грешки.	лексикална норма

6. Възприемане, анализ и редактиране на чужд и на собствен текст (езиков практикум)	Определя темата, микротемите, ключовите думи и изрази на текст. Извлича и анализира смисли от текст. Анализира структурни и композиционни части на текст. Открива, анализира и редактира грешки в текст.	
---	--	--

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента БЪЛГАРСКИ ЕЗИК се предвиждат 18 часа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Публично изказване по граждански проблем	Познава особеностите на публичното изказване. Подготвя публично изказване по граждански проблем, като се съобразява със ситуацията на общуване. Произнася публично изказване по граждански проблем с подходяща интонация. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Търси, извлича, обработва и използва информация от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи. Представя различни видове информация по зададени параметри. Прилага правоговорната норма. Използва уместно неезикови средства (мимики, поглед, поза, жестове).	
Есе по граждански проблем	Познава особеностите на есето. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит. Създава есе по граждански проблем. Прилага книжовните езикови норми.	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в X клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Препоръчително разпределение на часовете в компонента БЪЛГАРСКИ ЕЗИК:

За нови знания	38 %
За упражнения	39 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %
За контрол и оценка	11 %

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания . Оценки от други участия (работа в часовете, изпълнение на домашни работи, работа в групи и др.)	50 %
Оценки от класни работи	50 %

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Участие в публични изказвания по граждански проблем, свързан с културното многообразие, като основа за развиване на интереса към межкултурното общуване и към чуждите езици.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници (речници, енциклопедии, бази данни) за изпълнение на конкретна комуникативна задача. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна комуникативна задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Общуване в различни среди чрез демонстриране на толерантност и чрез изграждане на взаимно доверие. Общуване чрез изразяване и разбиране на различни гледни точки.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА X КЛАС
КОМПОНЕНТ *ЛИТЕРАТУРА*
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в X клас разширява и допълва овладените знания и придобитите умения в класовете от първия гимназиален етап, свързани с различни културни епохи, като цели овладяване на компетентности по отношение на българската литература и проявленията на различни литературни направления в нея, развива уменията за тълкуване на литературен текст съобразно жанровите и културноисторическите му характеристики.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с овладяването на знания за светогледните идеи, характерни за българската литература от периодите след Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война, както и със съотнасянето на интерпретирани в текстове от тези периоди отношения с личния опит на ученика, а също с познаването на отношенията автор – текст – читател и с уменията за оценяване начини на въздействие на текст.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са свързани с уменията за тълкуване на различни като период на създаване и жанр текстове, в които в зависимост от епохата намират проявление характерни черти на различни литературни направления като Романтизъм, реализъм, модернизъм. Литературните компетентности може да се изграждат на базата на посочените в програмата творби и на други тематично близки текстове по избор на учителя, включително и от съвременната българска литература.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч (есе, резюме) както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика за културно изразяване и творчество, с развиване на неговите изследователските умения и творческо въображение.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОДГОТОВКА В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТИ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
---------------------------	----------------------------

СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в изучавани текстове ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война, и обосновава позиция по тях. Свързва изучаваните творби с имената на техните автори, с жанровете, с героите, със сюжетите и с мотивите им, с културната епоха на създаването им и със съответното литературно направление. Идентифицира и оценява в изучавани творби от българската литература от периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война специфични начини на въздействие.
	Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна задача – изследователска, комуникативна или творческа.
ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Тълкува изучавани творби от българската литература от периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война съобразно културноисторическите им характеристики. Разпознава словесни форми, родове и жанрове на литературата. Тълкува изучавани творби съобразно родовите и/или жанровите им характеристики. Различава характерни черти и проявления на Романтизма, реализма, модернизма в българската литература от периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война и тълкува изучавани текстове съобразно посочените проявления. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури и обяснява функциите им в изучавани творби. Идентифицира и тълкува интерпретации на едни и същи мотиви и/или устойчиви сюжети в изучавани творби от различни литературни периоди.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст с определена комуникативна цел. Спазва книжовните езикови норми. Анализира и критично оценява свои и чужди есета и свои и чужди резюмета според осъществяването на комуникативните им цели.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I. Българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война	Различава отличителни за българската култура от периода от Освобождението до Първата световна война светогледни идеи. Съпоставя светогледни идеи, характерни за европейската модерност и българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	
I.1. „Епопея на забравените“ („Левски“) (Ив. Вазов)	Разпознава жанрови характеристики на одата, проявени в „Левски“. Тълкува „Левски“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на Романтизма в „Левски“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Познава значението на понятието метафора. Познава значението на понятието метонимия. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Левски“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позиция по тях. Идентифицира и оценява в „Левски“ специфични начини на въздействие.	метафора метонимия
I.2. Из „Под игото“: главите „Гост“, „Новата молитва на Марка“, „Пиянство на един народ“ (Ив. Вазов)	Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Под игото“. Тълкува откъси от „Под игото“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в откъси от „Под игото“ и обяснява функциите им. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска задача, свързана с историята на четенето на „Под игото“. Различава в откъси от „Под игото“ светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в съпоставка с други творби от Ив. Вазов (например с „Елате ни вижте!“, „Дядо Йоцо гледа“) и обяснява прилики помежду им в контекста на културната динамика.	

I.3. Из „Бай Ганьо. Невероятни разкази за един съвременен българин“: „Бай Ганьо се върна от Европа“ (А. Константинов) / по избор /	Тълкува „Бай Ганьо се върна от Европа“ съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати в „Бай Ганьо се върна от Европа“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Бай Ганьо се върна от Европа“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позиция по тях. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна комуникативна задача, свързана с аргументация на гледна точка към идентичността на Бай Ганьо. Различава в „Бай Ганьо се върна от Европа“ светогледни идеи, характерни за българската културата през периода от Освобождението до Първата световна война, в съпоставка с други творби от А. Константинов (например с „Разни хора – разни идеали“) и обяснява разлики помежду им в контекста на културната динамика.	
I.4. „Cis moll“ (П. П. Славейков) /по избор /	Разпознава жанрови характеристики на поемата, проявени в „Cis moll“. Тълкува „Cis moll“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Познава значението на естетическия индивидуализъм в контекста на модернизма. Различава проявления на характерни черти на естетически индивидуализъм в „Cis moll“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Оценява завършека на „Cis moll“ във връзка със сюжета на творбата и/или с изразените в нея преживявания.	естетически индивидуализъм
	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Cis moll“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Cis moll“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позиция по тях.	

I.5. „Арменци“, „Две хубави очи“, „В часа на синята мъгла“ (П. Яворов)	Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Арменци“, в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“. Тълкува „Арменци“, „Две хубави очи“ и „В часа на синята мъгла“ съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбите. Различава проявления на характерни черти на символизма в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“ и тълкува творбите съобразно посочените проявления. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Арменци“, в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“ и обяснява функциите им. Идентифицира и оценява в „Арменци“, в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“ специфични начини на въздействие. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна творческа задача, свързана с „Две хубави очи“ и/или с „В часа на синята мъгла“. Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в „Арменци“, в „Две хубави очи“ и във „В часа на синята мъгла“ в съпоставка с други творби от П. Яворов (например с „На нивата“, „Стон“, „Сенки“) и обяснява прилики и разлики между тях в контекста на културната динамика.	
I.6. „Да се завърнеш...“ (Д. Дебелянов)	Разпознава жанрови характеристики на елегията, проявени в „Да се завърнеш...“. Тълкува „Да се завърнеш...“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на символизма в „Да се завърнеш...“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Да се завърнеш...“ и обяснява функциите им.	

	Идентифицира и оценява в „Да се завърнеш...” специфични начини на въздействие. Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в „Да се завърнеш...” в съпоставка с други творби от Д. Дебелянов (например с „Черна песен“, „Помниш ли, помниш ли...“, „Един убит“) и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в контекста на културната динамика.	
I.7. „Гераците“ (Елин Пелин)	Разпознава жанрови характеристики на повестта, проявени в „Гераците“. Тълкува „Гераците“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Различава проявления на характерни черти на реализма в „Гераците“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Гераците“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Гераците“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, и обосновава позиция по тях. Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в „Гераците“ в съпоставка с друга творба от Елин Пелин и обяснява прилики и разлики между тях в контекста на културната динамика.	
II. Българската литература от периода между двете световни войни	Различава отличителни за българската култура от периода между двете световни войни светогледни идеи. Съпоставя светогледни идеи, характерни за българската литература от периода от Освобождението до Първата световна война и българската литература от периода между двете световни войни, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика. Съпоставя светогледни идеи, характерни за европейската модерност и българската литература от периода между двете световни войни, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	

II.1. „Септември“ (Гео Милев) /по избор /	Разпознава жанрови характеристики на поемата, проявени в „Септември“. Тълкува „Септември“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Познава значението на следвоенния модернизъм в контекста на модернизма. Познава значението на понятието експресионизъм.	следвоенен модернизъм експресионизъм
	Различава проявления на характерни черти на следвоенния модернизъм и на експресионизма в „Септември“ и тълкува творбата съобразно посочените проявления. Оценява завършека на „Септември“ във връзка с изразените в творбата преживявания. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Септември“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Септември“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, и обосновава позиция по тях. Идентифицира и оценява в „Септември“ специфични начини на въздействие. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна творческа задача, свързана с поемата „Септември“.	
II.2. „Зимни вечери“ (Хр. Смирненски)	Познава значението на понятието лирически цикъл. Разпознава жанрови характеристики на лирическия цикъл, проявени в „Зимни вечери“. Тълкува (откъси от) „Зимни вечери“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Зимни вечери“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Зимни вечери“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, и обосновава позиция по тях. Идентифицира и оценява в „Зимни вечери“ специфични начини на въздействие.	лирически цикъл
II.3. „Повест“ (А. Далчев)	Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Повест“. Тълкува „Повест“ съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Повест“ и обяснява функциите им.	

П.4. „Индже“, „Албена“ (Й. Йовков)	Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Индже“ и „Албена“. Тълкува „Индже“ и „Албена“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбите. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Индже“ и „Албена“ и обяснява функциите им. Идентифицира и оценява в „Индже“ и „Албена“ специфични начини на въздействие. Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в „Индже“ и „Албена“ в съпоставка с друга творба на Й. Йовков (например с „Последна радост“) и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в контекста на културната динамика.	
П.5. „Писмо“ („Ти помниш ли...“) (Н. Вапцаров)	Разпознава родови характеристики на лириката, проявени в „Писмо“ („Ти помниш ли...“). Тълкува „Писмо“ („Ти помниш ли...“) съобразно родовите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Писмо“ („Ти помниш ли...“) и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Писмо“ („Ти помниш ли...“) ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, и обосновава позиция по тях. Различава светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в „Писмо“ („Ти помниш ли...“) в съпоставка с други творби на Н. Вапцаров (например с „Песен за човека“, „Предсмъртно“) и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода от Освобождението до Първата световна война, в контекста на културната динамика.	
III. Българската литература от периода след Втората световна война	Различава отличителни за българската култура от периода след Втората световна война светогледни идеи. Съпоставя светогледни идеи, характерни за българската литература от периода между двете световни войни и българската литература от периода след Втората световна война, и обяснява прилики и разлики помежду им в контекста на културната динамика.	

III.1. Из „Тютюн“ (1951 г.): I и XVI глава от I част (Д. Димов)	Познава творческата история на романа „Тютюн“ и я тълкува съобразно светогледни идеи, характерни за българската култура през периода след Втората световна война. Разпознава жанрови характеристики на романа, проявени в „Тютюн“. Тълкува откъси от „Тютюн“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в откъси от „Тютюн“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в откъси от „Тютюн“ ценности и норми, проблеми и конфликти и обосновава позиция по тях. Подбира, извлича и обработва съобразно няколко критерия информация от различни източници, за да изпълни самостоятелно конкретна изследователска задача, свързана с историята на четенето на „Тютюн“. Различава в откъси от „Тютюн“ светогледни идеи, характерни за българската култура през периода след Втората световна война, и обяснява прилики и разлики между тях и светогледни идеи, характерни за българската култура през периода между двете световни войни, в контекста на културната динамика.	
III.2. „Дърво без корен“ (Н. Хайтов) /по избор /	Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Дърво без корен“. Тълкува „Дърво без корен“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата.	
	Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Дърво без корен“ и обяснява функциите им. Съпоставя с личния си опит интерпретирани в „Дърво без корен“ ценности и норми, проблеми и конфликти, характерни за българската култура през периода след Втората световна война, и обосновава позиция по тях.	
III.3. „Нежната спирала“ (Й. Радичков) /по избор /	Разпознава жанрови характеристики на разказа, проявени в „Нежната спирала“. Тълкува „Нежната спирала“ съобразно жанровите и/или културноисторическите характеристики на творбата. Разпознава литературни похвати, тропи и фигури в „Нежната спирала“ и обяснява функциите им. Идентифицира и оценява в „Нежната спирала“ специфични начини на въздействие.	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента ЛИТЕРАТУРА се предвиждат 18 часа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст.	Познава особеностите на есето. Създава есе по граждански проблем, интерпретиран в изучаван (откъс от) литературен текст. Спазва книжовните езикови норми. Анализира и критично оценява свои и чужди есета по граждански проблем.	

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в X клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план, като 50% от часовете са за *български език* и 50% – за *литература*.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ

Препоръчително разпределение на часовете в компонента ЛИТЕРАТУРА:

За нови знания	44 %
За упражнения	33 %
За преговор	6 %
За обобщение	6 %
За контрол и оценка	11 %

ОЦЕНЯВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО

Съотношение при формиране на срочна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания . Оценки от други участия (работа в часовете, изпълнение на домашни работи, работа в групи и др.)	50 %
Оценки от контролни и от класни работи	50 %

ДЕЙНОСТИ И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставяне на превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество с трансформации на интерпретации на мотив и/или устойчив („странстващ“) сюжет в изучен текст от дадена културна епоха на езика на друга културна епоха (в т.ч. и на съвременната) и/или на друго изкуство като други форми на същото комуникативно умение. Съпоставяне на изучавани в часовете по литература текстове с текстове, изучавани в часовете по чужд език, въз основа на обща принадлежност към културна епоха или жанр.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска, комуникативна, творческа задача. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска, комуникативна, творческа задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Съпоставяне и различаване на светогледните идеи, характерни за периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война и за съвременната епоха. Съпоставяне и различаване на историческите и литературните интерпретации на обществено-политически събития от периодите от Освобождението до Първата световна война, между двете световни войни и след Втората световна война и от съвременната епоха.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Изразяване на впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален.

